

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİ
ANLAMA VE ÖZETLEME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ

Hazırlayan
Dilek ŞAPCI

Danışman
Yrd. Doç.Dr. Yasemin KUŞDEMİR

Kırıkkale-2018

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİLENDİRİCİ METİNLERİ
ANLAMA VE ÖZETLEME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ

Hazırlayan
Dilek ŞAPCI

Danışman
Yrd. Doç.Dr. Yasemin KUŞDEMİR

Kırıkkale - 2018

JÜRİ ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Yasemin KUŞDEMİR danışmanlığında Dilek ŞAPCI tarafından hazırlanan “İlkokul Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama Ve Özetleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı bu araştırma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Doç. Dr. Hakan Dündar

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Ebru Uzunkol

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Yasemin Kuşdemir (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

06/03/2018

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İlkokul Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama ve Özetleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

06/03/2018

Dilek ŞAPCI

ÖNSÖZ

İlkokul öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik olan bu araştırmanın her aşamasında bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, olumlu yaklaşımlarıyla motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan, çalışmaktan gurur ve mutluluk duyduğum danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yasemin KUŞDEMİR'e teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans eğitimim süresinde bilgilerinden faydalandığım ve kendimi geliştirmeme katkısı bulunan Doç. Dr. Mehmet KATRANCI'ya teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisans boyunca aldığım derslerde akademik olarak gelişmemi sağlayan tüm değerli hocalarıma teşekkür ederim. Araştırmanın yürütüldüğü okullardaki müdür, müdür yardımcıları, öğretmenler ve öğrencilere teşekkür ederim. Beni yüksek lisans yapmak için yüreklendiren; desteğini, sevgisini, ilgisini esirgemeyen bana sabırla yardım eden sevgili eşim Ahmet ŞAPCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Varlığını her zaman yanımda hissettiğim, dualarını benden esirgemeyen sevgili babam Celalettin ALTINTEPE ve annem Şeyda ALTINTEPE'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak hayatımdaki en değerli varlıklarım kızım Elif ve oğlum Mete'ye onlardan çaldığım zamanlar için teşekkür ederim.

06/03/2018

Dilek ŞAPCI

ÖZET

Araştırmanın amacı, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde, Ankara iline bağlı Etimesgut ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir. Araştırmanın evreni, Etimesgut ilçesindeki ilkokullarda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem grubunu, basit tesadüfi yöntem ile belirlenen 608 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgiler Formu”, “Bilgilendirici Metinler İçin Okuduğunu Anlama Testi”, “Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu” ve “Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılmıştır. Veri toplama süreci iki oturumda gerçekleşmiştir. Birinci oturumda kişisel bilgiler ve okuduğunu anlama verileri; ikinci oturumda ise bilgilendirici metinleri özetleme verileri toplanmıştır. Bu süreç 9 haftalık bir süreyi kapsamaktadır. Verilerin analizinde bilgisayar destekli bir istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama düzeyleri incelendiğinde % 36’sının yetersiz; % 58’inin geliştirilebilir; % 7’si yüksek bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre örneklem grubundaki öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme beceri düzeyleri %29 (kötü), %31 (yetersiz), %27 (geliştirilebilir), %11 (iyi) olarak sıralanmıştır. Araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerileri ile özetleme becerileri arasında pozitif yönlü orta seviyede anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılacak farklı araştırmalarda ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin okuma ve özetleme becerileri mukayeseli olarak ele alınabilir.

Anahtar Kelimeler : Okuduğunu Anlama, Özetleme Becerisi, Bilgilendirici Metin

ABSTRACT

The aim of the research is to examine the relation between the comprehension and summarization ability of the expository texts in the fourth graders of the primary school. The research was designed according to the correlative survey model. The system of the research is composed of the students attending fourth grade in Etimesgut – a district in Ankara. The sample group includes randomly selected 608 primary school students. “Personal Information Form”, “Texts For comprehension of Expository Texts”, ”Expository text Summary writing Form” , “The grading Key to Ability of Summarization” were used. The data is put together in two sessions. In the first session the data about personal information and reading comprehension and in the second session the data about the summarization of expository texts were used. This process includes 9 weeks time. The statistics package is used in the analysis of the data. When examining the understanding of informative texts of fourth grade students in primary school, 36% were inadequate; 58% can participate; 7% higher. According to the results the levels of the students’ summarization abilities in expository texts in the sample group can be listed as %29 (bad), %31 (insufficient), %27 (improvable), %11 (good). It is concluded that there is a meaningful relation between the abilities in the comprehension of expository texts and the summarization of expository texts of the primary school fourth graders. In different researches, the reading and summarizing skills of elementary, junior high and high school students can be considered as comparative.

Key Words : Reading Comprehension, Summarization, Expository text.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sayıtlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II	7
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Okuma.....	7
2.2. Okuduğunu Anlama.....	8
2.3. Okuma Sürecinde Metinler ve Özellikleri.....	12
2.3.1. Bilgilendirici Metinlerin Özellikleri.....	14
2.4. Özetleme	16
BÖLÜM III	20
3.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	20
3.1. Ulusal Araştırmalar.....	20
3.2. Uluslararası Araştırmalar.....	26
BÖLÜM IV	28
4.YÖNTEM.....	28
4.1. Araştırmanın Modeli.....	28
4.2. Evren ve Örneklem	28

4.2.1. Evren	28
4.2.2. Örneklem.....	29
4.3. Veri Toplama Araçları.....	30
4.3.1. Kişisel Bilgiler Formu	30
4.3.2. Bilgilendirici Metinler İçin Okuduğunu Anlama Testi	30
4.3.3. Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu	31
4.3.4. Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı	31
4.4. Verilerin Toplanması ve Çözülmesi	32
BÖLÜM V	32
5. BULGULAR.....	34
BÖLÜM VI	34
6. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	34
6.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	44
BÖLÜM VII	44
7.ÖNERİLER.....	48
BÖLÜM VIII	48
8.KAYNAKÇA.....	48
EKLER.....	59
Ek - 1.MEB Araştırma İzni.....	59
Ek - 2. Kişisel Bilgiler Formu	60
Ek - 3. Okuduğunu Anlama Testi	61
Ek - 4. Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu	63
Ek - 5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anlama Testi Örnekleri	65
Ek - 6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yazdıkları Özet Metinlerden Örnekler ...	69

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Okuma Sürecinde Kullanılan Stratejiler.....	9
Tablo 2. Türkçe Öğretim Programında Okuduğunu Anlama Kazanımlarının Dağılımı.....	11
Tablo 3. Türkçe Öğretim Programına Göre Metinlerin Özellikleri.....	13
Tablo 4: Evrenle İlgili Sayısal Bilgiler.....	29
Tablo 5. Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarından Örnek Maddeler.....	31
Tablo 6. Özetleme Becerilerini Değerlendirme Ölçütleri.....	32
Tablo 7. Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerisi Düzeyi.....	34
Tablo 8.Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Özetleme Becerileri Düzeyi.....	35
Tablo 9. Cinsiyet Değişkenine Göre Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyleri.....	37
Tablo 10. Cinsiyet Değişkenine Göre Bilgilendirici Metinleri Özetleme Düzeyleri.....	37
Tablo 11. Araştırmaya Katılan öğrencilerin Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Anlama Beceri Düzeyleri	38
Tablo 12. Sınıf Öğretmeninin Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Özetleme Beceri Düzeyleri.....	38
Tablo 13. İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama ve Özetleme Becerilerinin Karşılaştırılması.....	39
Tablo 14. Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerilerinin Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	40
Tablo 15. Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerilerinin Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	41
Tablo 16. Özetleme Becerilerinin Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	42
Tablo 17. Özetleme Becerilerinin Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	42

ŒEKİLLER DİZİNİ

Œekil 1. Anlama Sürecinde Metin-Okur İliŒkisi.....12

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyleri.....	35
Grafik 2.İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Özetleme Becerileri.....	36

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayım, sınırlılık ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Yirmi birinci yüzyıl bilimsel açıdan pek çok yenilik, değişim ve gelişime tanıklık etmektedir. Kimileri tarafından dijital ve hız çağı olarak adlandırılan bu çağda değişimi takip ederek ayak uydurmak insanoğlunun da sürekli gelişimini zorunlu kılmaktadır. İnsanların bilgi, beceri ve genel kültür seviyelerinin olumlu yönde gelişerek artması, düşünme ve dil becerilerinin de iyi düzeyde kullanılmasına bağlıdır. Bu becerileri arasında bilgiye ulaşma ve kullanma becerisi olarak okuma, fertleri yaşadığı toplumda iyi bir statü sağlama, istek ve hedeflerinin gerçekleşmesi, başarılı olmasını sağlayan temel bir beceridir.

Uygar toplumlarda bireylerin kendi uğraş alanlarında ilerlemesi, önemli görevlere gelmesi, gelişmiş bir okuma ve yazma becerisine sahip olmakla mümkündür. Çağdaş bir insan etkin bir okuma becerisine sahip olmadan istenilen düzeyde bir bilgi birikimine sahip olamaz (Çelenk, 2001: 8). Okuryazarlık becerilerinin insan üzerindeki bu rolü dünya çapında değer görmekte, toplumlar ve kurumlar eğitim programları, uygulamaları ve durum belirleme çalışmaları ile okuryazarlığın gücünü anlamaya çalışmaktadırlar. Okuryazarlığın gücünü anlamaya dönük en önemli çalışmalardan biri de PISA'dır. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Projesi (PISA-Program For International Student Assessment) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından dünya çapında üç yılda bir yapılan bir çalışmadır. 15 yaş grubundaki öğrenciler matematik, fen ve okuma becerileri alanlarında değerlendirilmektedir. Türkiye, 2009 yılında yapılan ölçümlerde 65 ülke arasında 43. sırada yer almıştır (Yıldırım, 2012). 2012 yılında 34'ü OECD üyesi ve 31'i diğer ülkeler olmak

üzere toplam 65 ülkede yapılan PISA ölçümlerinde ise Türkiye 42.sıradadır (MEB, 2013). 2015 yılındaki PISA sonuçlarına göre Türkiye 72 ülke arasında 50. sıradadır (OECD, 2016). PISA (2009, 2012, 2015) ölçümlerine göre yapılan değerlendirmeler incelendiğinde katılımcı ülkeler arasında Türkiye'nin başarılı olmadığı da anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak, okuma ve okuduğunu anlama çerçevesinde yapılan ulusal araştırmaların (Erdem, 2012; Karatay ve Okur, 2012; Baydık, 2011; Yantır, 2011; Bulut, 2013) sonuçlarına göre öğretim kademeleri farklı olmasına rağmen Türkiye'de okuduğunu anlamaya ilişkin ölçüm sonuçları da olumlu değildir. Buna göre okuduğunu anlama konusunun incelenmesi, sebep-sonuç göstergelerinin değerlendirilmesi, bu konuda yeni araştırmalar yapılarak yeni yaklaşımlar geliştirmek gerekmektedir. Bilimsel alanda yapılan araştırmaların sonuçları ve elde edilen bilgiler ile okullardaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Bu noktada asıl hedef okuduğunu anlama becerilerini ilkökul kademesinde geliştirmeye başlamaktır. Her kademedeki öğrencilerin dil becerilerini kullanma ve okuduğunu anlama kabiliyetlerini belirlemeye yönelik tespit, ölçme ve değerlendirme araştırmaları yapmak, sonuçları tartışarak öneriler sunmak oldukça önemlidir.

Hem Türkiye'de hem de dünyada okuma, anlama, okuma stratejilerinin kullanımı, özetleme, okuma güçlüklerinin giderilmesine yönelik araştırmaların sayısı günden güne yükselmektedir. Bu çalışmaların sonuçları okumayı öğrenmekten ziyade okuma becerisini kullanma kabiliyeti ve etkileri ile ilgilenmektedir. Zaman içinde okur-yazarlık türleri değişmektedir; okuma, yalnızca basılı kitap okumanın dışında dijital-okuryazarlık becerileri, çok yönlü iletişim, eleştirel okuryazarlık becerileri ve bunlara dönük farkındalıklarını da zorunlu kılmaktadır. Bu fikirden hareketle yapılan araştırmanın öğrencilere, öğretmenlere, araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılan bu araştırmanın yeni araştırmalara, okul programlarına, ders kitaplarına, öğretim yöntemleri ve etkinliklerine farklı bir bakış açısı sunması bakımından önemli olduğuna inanılmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerileri ne düzeydedir?

2.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ne düzeydedir?

3.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

4.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

5.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri, öğrencilerin öğretmenlerinin cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?

6.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri, öğrencilerin öğretmenlerinin cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?

7.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

8.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri anne ve baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

9.İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri anne ve baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okuma, görme, dikkat, algılama, hatırlama, seslendirme, anlamlandırma, sentezleme, çözümlenme ve yorumlama gibi farklı bileşenlerden oluşan, karmaşık bir zihinsel süreçtir. Akyol'a (2006: 29) göre "Okuma, ön bilgilerin kullanıldığı, yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı, uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci" olarak tanımlanmaktadır. Calp (2007: 90) ise okumayı bir yazıdaki sembolleri tanıma ve anlamlandırma etkinliği olarak tanımlamaktadır. "Gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlamı kavrama çabasından oluşan karmaşık bir etkinlik" (Akbayır, 2006: 12) olarak açıklanan okumanın bireysel önemi "dil, düşünce, kişilik, başarı, eğitim, verimlilik, kazanç, güç ve saygınlık" gibi birçok alanda yoğunlaşmaktadır (Yılmaz, 1993: 27).

Okumak insanda olumlu ilgilerin ve etkilerin uyanıp gelişmesine yardım etmektedir. Bireye okumayı öğretmek, onun kendi kendini eğitmesini sağlamaktadır (Tezcan, 1997: 67). Okumanın bireysel ve toplumsal önemi kısaca özetlenecek olursa; okuma bireysel düzlemde; gelişmiş bir kişiliğin, toplumsal düzlemde ise; verimli bir ekonomi, demokratik bir yapı ve sağlıklı bir toplumun en önemli koşul ve güvencelerinden biridir (Yılmaz, 1998: 48-76). Okumanın asıl amacı, anlamı kavramak olduğuna göre, kelime şekillerinin, anlamlarıyla aynı zamanda kavranması gerekir. Anlam, hem kelimelerin özel şekillerini tanıma, hem de söz gelişinden yararlanılması bakımından okumanın en önemli unsurunu teşkil eder (Aytaş, 2005).

Okuduğunu anlama hem çocuklar hem de yetişkinler için kazanılması gereken önemli zihinsel bir beceridir. Araştırmalar, okuduğunu anlama düzeyi yüksek olan öğrencilerin farklı derslerdeki akademik başarılarının da olumlu yönde etkilendiğini (Ağın Haykır, 2012; Obalı, 2009; Ateş, 2008; Çam, 2006; Yıldız, 2013; Deniz, 2013) göstermektedir. Okuma konusunda başarılı bireyler anlama düzeyini artırmak için belirli teknik ve stratejileri kullanırlar. Ne okudukları ve nasıl okuyacakları konusunda bilinçli olan iyi okuyucular okuma sonrasında metinle ilgili neler yapacaklarına da karar verip uygulayabilirler. Okuduğu metnin özelliklerine hâkim olmak, okuma bittikten sonra metinle ilgili çalışmaya devam edebilmek okuduğunu anlama becerisini yükseltmektedir. İyi okuyucuların metni okuduktan sonra kullandıkları stratejilerden biri de metnin özetini

yazmaktadır. Okunan metnin özünü bozmadan uygun biçimde kısaltılması olan özetleme öğrenme etkinliklerinde de kullanılan, metinle özel çalışma gerektiren bir stratejidir. Özetleme okuyucunun, metindeki mühim noktaları ve bölümleri tespit etmesine, metnin içeriğini belleğinde tutmasına yardım ettiği için önemlidir.

Özetleme, metnin anlaşılmasını, hatırlama ile ilişkilendirerek okuma ile hafızayı bağlar. Bu strateji, diğer stratejileri kullanmaya başlamadan önce bir giriş olarak anlamlıdır (Willis, 2008: 136). Öğrencilerin nasıl özet yazdığı, yazılan özet metinlerin kaynak metinle karşılaştırılarak içeriği anlama sürecinin belirlenmesi okuduğunu anlamaya ilişkin veriler sunmaktadır. Ayrıca akademik başarı ve öğrenme çabaları hakkında da ipucu veren özetlemenin öğretilmesi, doğru kullanımının sağlanması ve metni anlamaya etkisinin incelenmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda (Akkaya ve Kırmızı, 2008; Kudret ve Baydık, 2016; Aktaş ve Bayram, 2017) ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin metnin ana fikrini bulma, kısaltma, gereksiz bilgileri çıkarma, kendi cümleleriyle özet yazmada başarılı olmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durumda öğrencilerin anlama ve özetleme becerilerinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmekte; bunun genel akademik başarıyı olumlu etkileyeceğine inanılmaktadır. Sınıf öğretmenleri ve Türkçe öğretmenleri öğrencilere özetlemeyi öğretmeli ve kullanmalarını sağlayacak çalışmalar yaptırmalıdır. Türkçe Dersi Öğretim (İlkokul - Ortaokul) Programında (2017) okuduğunu anlama, metin türleri ve özetleme ile ilgili kazanımlar mevcuttur. Bu araştırmada, ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasındaki ilişkisini belirlemek hedeflenmiştir. İlkokuldan sonra ortaokul ve lise düzeyinde farklı derslerde daha çok bilgilendirici (fizik-kimya-biyoloji-tarih-coğrafya-matematik dersleri vb.) metinle karşılaşacak olan öğrencilerin bu metinleri bir araç olarak ustalıkla kullanması, anlaması ve özetleyebilmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmanın temel hareket noktası ilkökul öğrencilerin anlama ve özetleme becerilerine ilişkin genel bir tarama yaparak bir durum belirleme çalışması yapmak ve sonuçları değerlendirilebilmektir. Bu şekilde, okuduğunu anlama ve özetleme becerilerinin nasıl geliştirilebileceği ve desteklenebileceği hususunda alan uzmanları ve öğretmenler düşünmeye/değerlendirmeye/katkı sunmaya davet edebilmek hedeflenmektedir. Araştırma sonunda elde edilen bulguların alana katkı sağlayacağı; öğrencilerin anlama becerilerinin geliştirilmesinde öğretmenlere ve araştırmacılara farklı bir bakış kazandıracağı düşünülmektedir.

1.4. Sayılılar

Araştırma için seçilen örneklemin evreni yansıttığı, kullanılan metinlerin öğrenci seviyesine uygunluğu ve araştırmada öğretmenlerin uygulanan ölçekleri doğru ve samimi olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılıyla, Ankara ilinde Etimesgut ilçesindeki ilkokullarda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileriyle, öğrencilere uygulanan *Kişisel Bilgiler Formu*, *Bilgilendirici Metinler İçin Okuduğunu Anlama Testi*, *Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu* ve *Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı*'ndan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okuduğunu anlama: Okuma yoluyla alınan bilgilerin inceleme, sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sorgulama, değerlendirme gibi çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilmesiyle oluşturulan anlamların, okuyucunun ön bilgileriyle birleştirilip zihinde yapılandırılmasıdır (Güneş, 2009b).

Özetleme: Bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmak (www.tdk.gov.tr).

Bilgilendirici metin: Okuyucuya bilgi vermek, onun düşünce ve kanaatlerini değiştirmek veya kuvvetlendirmek amacıyla hazırlanan metin türüdür (Aktaş ve Gündüz, 2001).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmayla ve problemle ilgili kavramsal tanımlamalara, açıklamalara ve bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Okuma

Okuma tamamen zihinsel bir süreç iken doğrudan somut bir şekilde gözlenip takip edilmesi mümkün olmayan bir etkinliktir(Akyol, 2012). Temel bir dil becerisi olarak okuma, insanın tüm yaşamını etkilemektedir. “Okuma, yalnızca bireyin içinde bulunduğu ailenin, ailenin içinde bulunduğu topluluğun, giderek ulusun ve dünyanın gelişmesinde de belirleyici olmaktadır” (Güneş, 2007: 33).Öğrenme ve bilgiye erişim etkinliği olarak nihai gayesi anlama olan okuma, okurun öznel geçmişi, şimdisi ve geleceğiyle ilgilidir. Gerçekte her okur, kendi kişisel konumuna, duygusal yapısına, düşünsel yetisine göre bir metni yaşamaktadır (Çakıcı, 2011: 78). Bilgi kaynakları arasındaki etkileşim, harflerle diğer harfler, sözcükler, cümleler, paragraflar ile metin ve metinle diğer metinler arasında; her metinde bütünden parçaya; metinden metne uzanır. Pek çok unsuru birleştiren okuma, temelde bir kod çözme işidir (Uzun, 2009: 9). Okuma becerisinde yetkinlik gösterebilen “usta okurlar”ın genel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Duke ve Pearson, 2002: 204-205; Pressley ve Lundeberg, 2008):

- Okuma amaçları açıktır ve farkındalıkları yüksektir.
- Okudukları metnin okuma hedeflerine uygun olup olmadığını sürekli kontrol ederler.
- Okumadan önce metne bir göz atıp, metnin yapısı, türü ve okuma hedefiyle ilgili olan bölümleri belirleyebilirler.

- Metni okumadan önce, okurken ve okuduktan sonra metin konusuyla ilgili olan geçmiş bilgilerini ve tecrübelerini kullanabilirler.
- Okuma öncesinde veya okuma esnasında metindeki konuyla ilgili tahminde bulunabilirler.
- Okuduklarını özetleyebilirler ve metinle ilgili soru oluşturabilirler.
- Metni okurken ve okuduktan sonra metinle ilgili görseller oluştururlar. Metinle ilgili yorumlama yapabilmek için çıkarım yapabilirler.
- Sesli ve akıcı okuyabilirler.

2.2. Okuduğunu Anlama

Okuduğunu anlama, okuyanın bilgiye ulaşması, onu önceki bilgi, beklenti ve deneyimlerle birleştirmesidir (Yıldırım, 2012). “Anlama; dinleme, okuma ve görsel okuma yoluyla alınan bilgilerin üzerinde düşünme, nedenlerini araştırma, sonuçlar çıkarma ve değerlendirme biçimidir” (Güneş, 2007: 229). Okuma ile anlama arasında neden – sonuç ilişkisi vardır. Okumada temel hedef anlamadır. Okuduğunu anlama becerisi bakımından ilkökul öğrencilerinden, okunan parçaya uygun başlık bulmaları, okunan öykü ya da masaldaki kahramanların niteliklerini açıklamaları, olayın yer ve zamanlarını anlayıp belirlemeleri beklenir (Tazebay, 1995; Akt: Sert, 2010: 23).

Pardon (2004), okuduğunu anlamayı okurun metin ile etkileşimi esnasında, metnin içeriği ve iletisi ile kendi var olan bilgi ve becerilerini bütünleyerek anlamı yapılandırma süreci olarak tanımlamaktadır. “İki ayrı çaba gibi görünen ‘okuma ve anlama’ aslında birbirine neden sonuç ilişkisi ile bağlıdır. İnsan anlamak için okur, okuduğunu anlamak ister” (Demirel, 1999: 56). Anlam kurma sürecinde okuyucu, metindeki anlamı değiştirirken kendisi de değişmektedir. Çünkü bu süreçte karşılaştırma, analiz ve sentez yaparak daha farklı düşüncelere ulaşma söz konusudur. Düşünme ile ilgili olan okuduğunu anlamada okuyucunun geçmiş bilgileri, ilgileri ve okuma durumları metnin anlaşılmasında etkilidir (Akyol, 2007: 4). Anlamayı etkileyen faktörler incelendiğinde, okuyucu ve metin faktörleri olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Okuyucu ve metin faktörlerinin ikisi birden anlamayı etkilemektedir (Tompkins, 2006: 225; Akt: Sulak, 2014: 28).

Tablo 1: Okuma Sürecinde Kullanılan Stratejiler

<i>Okuma Öncesi İşe Koşulan Stratejiler</i>	✓ Metnin teması üzerinde düşünme ✓ Okuma amacını belirleme ✓ Metni gözden geçirme ✓ Metinle İlgili Ön Bilgileri Harekete Geçirme ✓ Metin Hakkında Tahminde Bulunma
<i>Okuma Esnasında İşe Koşulan Stratejileri</i>	✓ Tekrar Stratejileri ✓ Metni Anlama ve Anlamlandırma ✓ Anlamlandırmada Kullanılan Stratejiler ✓ Örgütlenme Stratejileri ✓ Metnin yapısını dikkate alma
<i>Okuma Sonrası İşe Koşulan Stratejiler</i>	✓ Sözel özetleme ✓ Görsel Özetleme ✓ Yazılı Özetleme
<i>Metni Açıklayıp ve Yönlendirmede Kullanılan Stratejiler</i>	✓ Anlamı İzleme Stratejileri ✓ Metni Anlama Yeterliği ✓ Metinde Yapı Anlam İlişkisi ✓ Okuma-Anlamada İzlenen Yaklaşımlar

Bu tablo Beydoğan (2010)'dan alınarak düzenlenmiştir.

Yapılandırıcı yaklaşım okuma ve okuduğunu anlama sürecini gelişimsel ve etkileşimsel olarak açıklamaktadır. Gelişimsel anlayış, okuma öğrenme sürecini okul öncesinden üst düzeye kadar çeşitli aşamalara ayırmaktadır. Etkileşimsel anlayış ise okumanın etkileşimsel bir süreç olduğunu, okuyucu-metin-ortam, yazar-okuyucu vb. çeşitli etkileşimlerle gerçekleştiğini açıklamaktadır. Böylece okuma becerileri uzun bir süreç içinde çeşitli etkileşimlerle geliştirilmektedir (Güneş 2007b). Okuduğunu anlamayı artıran stratejiler dört ana başlık altında toplanabilir (Epçaçan, 2009):

1. Okuma öncesinde işe koşulan stratejiler
2. Okuma esnasında işe koşulan stratejiler
3. Okuma sonrasında işe koşulan stratejiler
4. Okuma sürecinin tümünde işe koşulan stratejiler

Amerikan Ulusal Okuma Heyeti (The National Reading Panel/NRP, 2000) tarafından belirlenen okuma anlama stratejileri ise şunlardır:

- ✧ Anlama durumunu izleme
- ✧ İşbirlikli öğrenme
- ✧ Grafik ve anlama haritaları (kavram haritaları veya hikâye haritaları gibi.)

- ❖ Soruya cevap verme,
- ❖ Hikâye yapısını fark etme
- ❖ Özetleme.

Okuduğunu anlamayı geliştirmek için uygulanabilecek öneriler aşağıda sıralanmaktadır (Fender, 1988: 115; Akt: Sönmez, 2017: 12):

1. *Başlamadan önce okumanın amacını ve hızını belirleyin.*
2. *Okuduğunuz şeyi daha sonra hatırlamayı amaçlayın*
3. *SQ3R sistemini kullanın (İncele-Sorgula-Oku-Özümse-Gözden Geçir)*
4. *Kitabınızı tanıyın ve onu nasıl kullanacağınızı bilin*
5. *Öngörüde bulunmayı, netleştirmeyi ve özetlemeyi öğrenin*
6. *Okuduğunuz şeyleri tartışın*
7. *Okumadan önce konu hakkındaki bilgilerinizi gözden geçirin*
8. *Ana fikirleri ve önemli ayrıntıları gösteren “sinyal sözcükler”i izleyin*

Türkiye’de ilkököl ve ortaokullarda okuma ve anlama becerilerinin geliştirilmesi bir çatı ders olarak Türkçe dersleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Türkçe dersi içeriğinde öğrenme alanlarından biri de okumadır. Bu öğrenme alanında öğrencilerin okuma ile ilgili hangi becerileri kazanması gerektiği, sınıf düzeylerine göre, kazanımlar biçiminde ifade edilmiştir. Tablo 2’de ilkököl ikinci sınıftan itibaren Türkçe Öğretim programındaki kazanımlar sıralanmıştır.

Tablo 2: Türkçe Öğretim Programında Okuduğunu Anlama Kazanımlarının Dağılımı

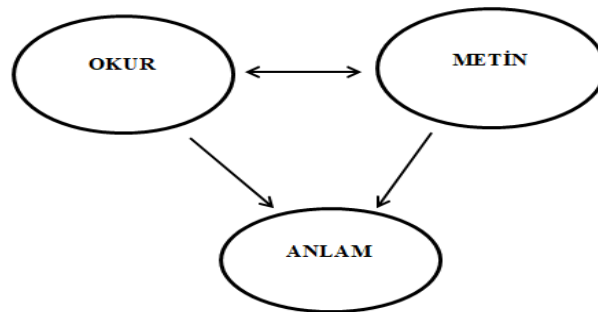
İlkokul İkinci Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> • Görsellerle ilgili soruları cevaplar. • Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. • Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır. • Olayların oluş sırasına göre anlatılmasına dikkat edilir. • Okuduğu metnin konusunu belirler. • Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar. • Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler. • Metin türlerini tanır. • Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirler.
İlkokul Üçüncü Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> • Görsellerle ilgili soruları cevaplar. • Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. • Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır. • Okuduğu metnin konusunu belirler. • Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler. • Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar. • Metinle ilgili sorular sorar. • Okuduğu metindeki hikâye unsurlarını belirler. • Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler. • Metin türlerini ayırt eder.
İlkokul Dördüncü Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> • Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır. • Okuduğu metnin konusunu belirler. • Metnin ana fikri/ana duygusunu belirler. • Okuduğu metinle ilgili soruları cevaplar. • Metinle ilgili sorular sorar. • Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. • Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık belirler. • Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar. • Metin türlerini ayırt eder. • Hikâye edici ve bilgilendirici metinleri oluşturan öğeleri tanır. • Yönergeleri kavrar. • Metindeki gerçek ve hayalî öğeleri ayırt eder. • Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini karşılaştırır. • Okudukları ile ilgili çıkarımlar yapar.

2.3. Okuma Sürecinde Metinler ve Özellikleri

Metin kelimesi, Türkçe Sözlük'te “bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü” (www.tdk.gov.tr).1382) olarak tanımlanmaktadır. Okuma-anlama sürecinde metin merkezli bir yaklaşım izlediğinde birey metinle edilgen bir etkileşim içine girer. Bu noktada birey, metinde sunulan düşünceleri ve mesajları zenginleştirerek kullanamadığı gibi kendi yaratıcılığını da sınırlar. Kendi yaşantısını, özel alan bilgisini ve artalan bilgisini kullanamaz. Okuduklarını anlamlandırmada ve üzerinde düşünerek yeni bağlamlar oluşturmada güçlük çeker (Beydoğan, 2010: 16).

İyi yapılandırılmış metinler, ana fikirler ve ipucu kelimeleri gibi yapısal ipuçları sağlayarak sunulan kavramlar arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Daha az yapılandırılmış veya orijinal metinler, sınıflarda kullanılan baskın metin biçimi, genellikle yayın yapan şirketler tarafından yaygın olarak dağıtılan ticaret kitapları ve ders kitaplarıdır. Daha az yapılandırılmış metinler öncelikle bilgiyi düzenli bir şekilde sunmadan içeriği kapsar. Yapı olmadan, öğrencilerin metinde sunulan çeşitli kavramların nasıl ilişkili olduğunu anlamaları çok daha zordur(Ordynans, 2012: 2).

Metinler, okuduğunu anlamamanın önemli değişkenlerinden biridir. Okuyucu, anlam kurma sürecinde kendi bilgi ve deneyimlerini kullanarak okuduğu metni çözümlmeye çalışır. Metnin gerek içerik gerekse yapısal özellikleri okuyucunun anlam kurma sürecini yönlendirir. Her metnin içeriğini bilmek her zaman mümkün olmayabilir; ama belli bir öğretim ve deneyimle metinlerin yapıları hakkında bilgi sahibi olunabilir. Okuyucular bu bilgilerini kullanarak okuduğunu anlamaya çalışır (Baştuğ ve Keskin, 2011: 2599). Metin içi öğeler yazarın metinde kurduğu, anlamı bir araya getiren bütün dil yapılarını içermektedir. Metin dışı öğeler ise kitabın kapağı, içindekiler bölümü, kaynakları, ön söz, ithaf, baskı bilgileri gibi daha çok okuyucuyu metne hazırlayan, ilk karşılaşma sürecinde devrede olan unsurlardır”(Balcı, 2009: 75).

Şekil 1: Anlama Sürecinde Metin-Okur İlişkisi

Okuma eğitiminde öğrenci seviyesine uygun, farklı türde metinler kullanmanın sonuçları daha etkili olacaktır (Reutzel, 2009). Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini anlamalarını, düşündüklerini söz ve yazı ile anlatabilmelerini kendine amaç edinen Türkçe dersinde, temel araç olan ders kitaplarında yer alan metinler, anlama ve anlatma çalışmalarını yürüten ana malzemelerdir (Baş, 2003: 258). Metinlerin kullanılmasıyla “öğrencilerin okuma, dinleme, yazma ve konuşma düzeylerini geliştirmenin yanında, onların geniş konu alanlarına yönelmeleri, farklı disiplinlerle ilgi kurmaları ve daha önemlisi birey olabilme sorumluluğu edinebilmesi amaçlanmaktadır. Amacı ne olursa olsun, her derste öğretmenler, metinlerin tür özellikleri üzerinde mutlaka durulmakta, dolayısıyla metnin türü de kavratılmaya çalışılmaktadır”(Aytaş, 2006: 1). Tablo 3’te Türkçe ders kitaplarında temel okuma aracı olarak kullanılan metinlerin bazı özellikleri yer almaktadır.

Tablo 3: Türkçe Öğretim Programına Göre Metinlerin Özellikleri

Türkçe ders kitabına alınacak metinlerin aşağıdaki nitelikleri içermesi gerekir.
<ul style="list-style-type: none">
• Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî değer taşıyan metinler alınmalıdır.
• Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
• Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
• Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
• Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir.
• Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.

(MEB, 2017)

Türkiye’de ilkököl ve ortaokullarda okuma eğitimi Türkçe dersleri çatısı altında verilmektedir. Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinin gelişmesine aracılık eder. Bu aracılık rolü, önemli bir eğitim materyali olarak Türkçe ders kitaplarında bulunacak metinlerin özenli seçilmesi gerekmektedir. Türkçe Öğretim Programındaki amaçlar, beceriler ve kazanımların (Tablo 3) öğrencilere kazandırılmasında kullanılan ders kitapları Türkçe derslerinin ana kaynağıdır. Türkçe Öğretim Programında (1-8.sınıf) (MEB, 2017) metin türleri üç ana biçim altında toplanmıştır: Bilgilendirici, hikâye edici, şiir.

2.3.1. Bilgilendirici Metinlerin Özellikleri

Bilgi verici metinler, belli bir konu veya sorun hakkında bilgi veren, düşünceler aktaran, çözümleyici öneriler sunan yazılardır (Başaran ve Akyol, 2009: 13).

“Bilgilendirici metinler, makale, eleştiri, deneme, gezi yazıları, röportaj, günlük, anı, fıkra, mektup gibi türlerdir. Bu tür metinlerde bir konu hakkında bilgi vermek ya da o konuyu açıklamak amacıyla yazılar yazılır. Bu yazılarda anlatım açık, kesin ve yalın olarak kullanılır. Kelimeler gerçek anlamıyla kullanılır, süslü, mecazlı kelimelere yer verilmez. Yazının amacı açık ve seçik olarak ortaya konulur. Anlatımı güçlendirmek için örnek, tanım ve karşılaştırmalara yer verilir” (Güneş, 2013: 3).

“Bilgilendirici metinler, okurun bilgi evrenini genişletmek amacıyla bir konuda bilgi verme, ele alınan düşünceyi tartıma ve sorgulama yoluyla okura yaşama geçirebileceği bilgiler edindirmeyi amaçlar nitelikte içeriklendirilmelidir” (Kuzu, 2003: 61). Bilgilendirici metinler, hikâye edici metinlerden farklıdır. Yapıları ve içerik özellikleri bakımından öğrenciler için zor olabilmektedir. Bilgilendirici metinlerde konuya ilişkin bilgiler ve yeni düşünceler yer almakla birlikte bilinen hikâye yapısı da yoktur. Hikâye edici metinlerde bir olaya ilişkin “mutlu son” varken bilgilendirici metinlerde bilgilerin veya açıklanan konuların sıralanması ve aktarılması kaygısı vardır. Metin özellikleri, okuyucunun metindeki bilgiyi düzenlemesine yardım eder. Örneğin alt başlıklar belirli bir konunun öğrenciye tanıtılmasını kolaylaştırır. Bilgiyi bu şekilde sunmak öğrencinin bilgiyi kısa dönem hafızasını da tutmasını kolaylaştırır. Öğrenciler bilgiyi önemseyip geçmiş bilgileri ile bağdaştırıp uzun dönem hafızalarında tutabilirler (Akhondi, 2011: 368). Bilgilendirici metinlerin özellikleri aşağıda sıralanmıştır (Kolaç, 2009: 603):

1. *Bilgi verme amaçlıdır.*
2. *Nesnel bilgilere yer verilir.*
3. *Sözcükler ve cümleler gerçek anlamlarıyla yer alırlar.*
4. *Tanımlar, yer, zaman, miktar gibi somut bilgiler içerir.*
5. *Sunulan somut, sayısal bilgiler grafiklere, çizelgelere, tablolara dönüştürülür.*
6. *Anlatıcı nesnel bir tutum izler.*
7. *Anlatıcının izine neredeyse hiç rastlanmaz.*
8. *Anlatım sade cümleler kısıdır.*
9. *Terimler ve teknik sözcükler yoğun olarak kullanılır.*
10. *Okur bilgi almaya odaklanır.*
11. *Metnin sonunda yazarın iletmek istediği mesaj ya da mesajlar açık ve nettir.*
12. *Yazarın sunduğu iletilerin gerçek yaşamda karşılığı vardır.*

Bilginin, yapılan açıklamalar ve örneklendirmelerle sunulması, tartışma ve sorgulamalara yer verilmesi, öğrencilerin kendisi ve çevresiyle ilgili doğrudan bilgi edinmesini ve edindiği bilgileri sentezleyip bilgi üretimine geçmesini kolaylaştırmaktadır (Aylanç, 2012: 336). Bilgi vermeye dayalı metinlerde üzerinde anlaşılmalı tek bir yapı

olmamasına rağmen araştırmacılar bu tür metinleri karşılaştırma-kıyaslama, tanımlama, kronolojik sıralama ve sebep sonuç ilişkisi olmak üzere dört ana başlık altında ele almışlardır (Weaver ve Kintsch, 1991:238;Akt: Başaran ve Akyol, 2009: 13).

Tanımlayıcı Metinler: Tanımlama türü metinler bir konu, kavram, olay, nesne, kişi, fikir ve böylece devam eden gerçekler, özellikler hakkında bilgi veren metinlerdir (Vacca ve Vacca, 2005: 397).

Sebep-Sonuç Metinleri: Bilgilendirici metinlerde ele alınan konuya yönelik olarak anlatılan özelliklerin veya durumların oluş sebepleri ile bunların doğurdukları sonuçlar da ele alınmakta aralarındaki ilişki vurgulanmaktadır. “Sebep sonuç durumu, bir durumun diğer bir durumu etkileyerek ortaya yeni bir anlam çıkarmasıdır” (Tok ve Küçük, 2014: 236). Bu tür metinlerde neden-ilişki-sonuç, cümle veya paragraf düzeyinde olabilir. Bir neden, birkaç sonucu doğurabilir ve bunlar ilişki sırasına açıklanabilir. Bu tip metinleri okuyan öğrencilerin daha iyi anlayabilmeleri için neden-sonuç arasındaki ilişkiye dair ipuçlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

Karşılaştırma-Kıyaslama Metinleri: Genellikle “benzer olarak, farklı olarak, buna rağmen, bunun yerine, karşılaştırdığımızda veya” vb. kelimeler kullanılır (Akyol, 2006: 168). Karşılaştırma türü metinlerin öğretiminde çoğu araştırmacı Venn diagramlarından yararlanır (Orstein ve Snatra, 2005: 370).

Kronolojik Sıralama Metinleri: Sıralama türü metinlerde, süreç içinde devam eden birbiriyle ilişkili olaylar veya aşamalar izah edilir (Cook ve Mayer; 1988: 449). Sıralama metinlerinde önce, sonra, birinci, ardından, daha önce gibi ipucu kelimeleri vardır. Bilgiler öncelik, önem, oluş, zaman gibi özelliklere göre sıralanabilirler. Örneğin yağmurun oluşumu veya bir tohumun bir fidana dönüşümü gibi.

Yazarlar metni oluştururken verdikleri bilgilere ve düşünceleri sunuş şekillerine göre açıklamalardan, tanımlardan, örneklemeden, listelemekten vb. yararlanabilir. Dolayısıyla bilgilendirici metin yapısı; bilgilendirici metin unsurları (konu, amaç, bakış açısı, ana düşünce, yardımcı düşünceler) ve tanımlama, açıklama, sınıflama, sıralama, karşılaştırma, problem-çözüm, sebep-sonuç, örnekleme, betimleme yapılarından en az birkaçının kullanımıyla ortaya çıkan, öyküleyici türlere ve şiire göre daha karmaşık bir yapıdır (Uğur, 2017: 202).

2.4. Özetleme

Okuyucu, okuma sürecinde farkında olarak veya olmayarak pek çok zihinsel aracı (sıralama, karar verme, problem çözme, seçme vb.) yöntemi, şemalarını, gözlemlerini ve tecrübeleri kullanmaktadır. Okuduğu metindeki anlamı keşfetmek veya yazarın amacına vakıf olabilmek için metinle meşgul olmaya başlayan, metni içselleştiren okuyucunun anlama düzeyi yükselmektedir. Okuma işi bittikten sonra okuyucunun metinle olan etkileşimi devam eder. Metindeki anlamı kavramak için kullanılan okuduğunu anlama stratejilerinden biri de “özetleme”dir. Amerikan Ulusal Okuma Heyeti’nin (National Reading Panel- NRP, 2000) raporunda özetleme, okuyucunun metindeki fikir ve anlamı bozmadan, tutarlı şekilde ana fikri ve önemli bölümleri kısaltarak yeniden yazması olarak tanımlanmaktadır.

Özet, bir metnin, bir kitabın, sözlü bir anlatımın veya bir filmin en az önemli olan bilgi ve ayrıntıların çıkarılması yoluyla asıl metinden daha kısa olan yeni bir metnin oluşturulmasıdır. Var olan bir metnin yeniden anlatımı olan özet çoğunlukla yazılı olarak ortaya çıkmaktadır. Özetleme hem yazılı anlatım hem de anlama becerisiyle ilgilidir (Kuşdemir, 2014: 48).

Bir metni veya konuşmayı, özünü, amacını ve yapısını bozmadan ana hatlarıyla kısaltmak (Güneş, 2009a) olan özetleme, önemli bir anlama stratejisidir ki aynı zamanda öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair değerlendirme yapmaya da değerlendirmeye de yarayabilir. Bir öğrencinin yazdığı özet, öğretmenine öğrencinin kavrama düzeyi veya öğrenme eksikliği ile ilgili değerli bilgiler verebilir. Bu, öğretmenin, öğrenciye ihtiyaç duyabileceği destek öğretim vermesine yardımcı olabilir. Özetleme, öğrencilerin kendi öğrenmelerini kendi kendilerine değerlendirmelerini de sağlayabilir (Braxton, 2009: 34). Özetleme, öğrenciye okuduklarını ve düşündüklerini metnin içeriğiyle tutarlı hale getirme fırsatı verir. Aynı zamanda yazılı özetlemenin gerektirdiği bir dizi kural ve ilkenin kullanımına ilişkin geri bildirim sağlar (Beydoğan, 2010: 15). Bir metnin tamamının ya da bir bölümünün seçilebilir ve özetlenebilir olması, metinleri özetlemeyi öğrenmenin; okuyucuların dikkatlerini daha önemli olan bilgiye yoğunlaştırmasına sebep olur. Özet çıkaran kişiler muhtemelen zamanlarının çoğunu ana fikri belirlemek; düzenlemek ve kaydetmek için harcamaktadırlar (Anderson ve Armbruster, 2002: 671).

Özetleme, okuyucuların ana fikirlere veya diğer temel kavramlara odaklanmasına ve ilgisiz olanları ayırmasına yardımcı olur. Bu, öğrencinin metni tekrar ifade etmesini ve yeniden düzenlemesini gerektiren karmaşık bir etkinliktir. Sadece metinle daha derin bir ilgisini teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda öğrencilerin özetini hazırlarken yeniden okumayı da teşvik eder (Kamil, 2004: 223).

Önemli ve etkili okuma stratejilerinden biri olarak özetleme, düşünme sürecini harekete geçirmekte rol oynar. Çoğu ders kitabı metinlerinde, ana fikir öğrencilere açıkça öğretilmemektedir. Özetleme stratejisini nasıl kullanacağını yeterince içselleştiremeyen öğrenciler ve yeterli uygulama yapmayan öğrencilerin okuduğunu anlamada güçlük çektikleri aşikârdır. Çünkü ana fikri bulamayan ve metnin ayrıntılarına vakıf olamayan öğrencilerin özetleme becerileri geliştirilirse okuduğunu anlama becerileri de gelişecektir (Rock, 2016: 31). Özetelemenin öğretimi, hem özgür hatırlama hem de sorulara cevap verme konusunda okunan metnin hatırlanmasını/hafızayı geliştirmektedir. Bu öğretim stratejisi, okuduğunu anlama öğretiminde önemli bir bileşendir. Bir paragrafın temel fikrini tanımlamak, çocukların metni özetlemelerine yardımcı olmak için kullanılan başka bir stratejidir (Major, 2009: 42). “Özetleme yapabilmek önemliyi önemsizden ayırabilmek için konunun anlaşılması gerektirir. Başarının belirleyicisi de anlamaktır” (Topçu, 2015: 19). Yazılı özetleme, bir metnin ana noktalarını belirleme ve özetle ifade etme becerisi olarak tanımlanabilir. Görev teorik ilgi gerektirir çünkü hem okuduğunu anlama ve yazma kabiliyeti gerektirir. Birkaç nedeni olabilir: öğrencilerin yazılı özetle ilgili zorlukları, özetlemeye çalıştıkları metnin niteliği de dâhil olmak üzere (Tan, 2010: 1). Çıkrıkçı’ya (2008) göre özetleme sürecinde amaçlar üç başlıkta toplanabilir:

- 1) “Özetleme Amaçlı” Anlama: Kaynak metni okuma-anlama
- 2) “Planlama Düzeyinde” Özetleme: Özet metnin planlama düzeyinde oluşturulması
- 3) “Özetleme Amaçlı” Anlatma: Özet metni yazma

Westby, Culatta, Lawrence ve Hall-Kenyon (2010) tarafından yapılan araştırmada dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetlemede becerilerinin gelişimini incelenmiştir. Deneysel olarak gerçekleştirilen araştırmada, bilgilendirici metinlerin bazı bölümleri, ipuçları ve metne ait taslak öğrencilere okuma öncesinde verilerek bunun özetleme başarısına etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak deney grubundaki öğrencilerin özetleme puanlarının yükseldiği anlaşılmıştır. Bu çalışma bilgilendirici metinlerde metnin temel özelliklerinin ve metnin genel hatlarıyla ilgili bazı bilgilerin kullanımının özetlemeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Brown ve Day (1983) özetleme yapılırken uyulması gereken kuralları şu şekilde sıralamaktadırlar (Akt: Tan, 2010: 6):

- ❖ *Önemsiz bilgileri silme*
- ❖ *Gereksiz bilgileri silmek,*
- ❖ *Metindeki bilgi noktalarını toplamak veya maddeleri bir kategoriye dönüştürmek,*
- ❖ *Konu cümlelerini seçmek.*

❖ *Ana fikrin belirlemek*

Kintch ve Van Dijk (1978) herhangi bir metni özetlerken yapılması gerekenleri beş aşamada açıklamaktadır (Akt: Day, 1986: 195):

1-Önemsiz bilgileri silinmesi: Özet, bir metnin ana temasının bir düzenlenmesi olduğundan, önemsiz olan bilgileri içermemelidir.

2-Gereksiz bilgilerin çıkarılması: Özet metin kısa olması gerektiğinden tekrarlayıcı olmamalıdır. Bu sebeple gereksiz ayrıntılara yer verilmemelidir.

3-Gruplama: Kelimeleri düzenleyerek örnekler ve önemli kavramlar sıralanmalıdır.

4-Seçme ve ayıklama yapmak: Metnin konusunun kısaca ifade edilmesi, paragrafların kendi içinde kısaltılmasıdır. Hangi cümlelerin kaldırılacağına karar verilir ve kalan cümleler kısaltılarak yazılır, özetlenir.

5-Yeni metnin oluşumu: Tek tek her paragrafın konu başlığı olmadan özet metnin oluşturulmasıdır.

Özetlemenin nasıl yapılması gerektiğine dair açıklanan bu beş adım aslında özetleme öğretiminin de temel adımlarını anlatmaktadır. Öğrencilerden özet yazmalarını istemeden önce “özet neden yazılır, bir metni kısaltmanın amacı nedir, kısaltılarak yazılmış her metin özet midir” gibi pek çok sorunun cevabı sınıf ortamında açıklanmalıdır. Öğrenci özet yazmanın hem amacını hem de adımlarını kavramalıdır. Jeong (2009) tarafından yapılan araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama ve özet yazma becerilerinde yönergelerin etkisi incelenmiştir. 75 öğrencinin gruplar halinde, birlikte özet yazma ve doğrudan yönerge verme yaklaşımlarıyla katıldığı araştırmanın sonuçlarına göre birlikte özetleme metodunun doğrudan yönerge vermeye göre özet yazma, yazmaya odaklanma, metindeki fikirleri fark edebilme gibi becerileri artırdığı anlaşılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin metinleri özetleme süreci üzerine yapılan araştırmada ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre öğrenciler metnin ana fikrini merkeze alarak diğer ayrıntıları bunun etrafına yerleştirmeye çalıştıklarını, genellikle metnin başına, ortasına ve sonuna baktıklarını belirtmişlerdir. Ancak öğrencilerin büyük çoğunluğu özetlemenin nasıl yapıldığını ve aşamalarını açıkça belirtememişlerdir (Rock, 2016: 100). Özetleme becerisinin geliştirilmesinde öğretmenlerin yapması gerekenler arasında şunlar sayılabilir (Anderson, Suzanne ve Babadoğan, 1991: 590-592): *1-Doğru metni seçmek: Kısa bir bölüm seçmek, kolay bir metin seçmek, karmaşık olmayan metin seçmek, özet yazarken öğrencinin metne bakmasına izin vermek. 2-Yazarın önemini vermek. 3-Öğrencilere öncelikle kendileri için özetlemeyi öğretmek. 4-Başka amaçlar için özet yazdırarak özet yazmayı yaygınlaştırmak.* İlkokul öğrencilerinin okudukları bir metnin özetini yazabilmeleri için metindeki önemli

noktaları ve ipuçlarını fark etmeleri gerekmektedir. Bunun için metindeki konu, metin yapısı ve türü doğru anlaşılmalıdır. Öğrenciye okunan metnin bir öğrenme aracı olduğu öğretmen tarafından vurgulanmalıdır. Bu, tek bir seferlik değil farklı zamanlarda farklı okuma etkinliklerinde tekrarlanarak öğrencilerin okuma öncesinde ve sonrasında stratejik okuma davranışlarını kazanmaları sağlanmaktadır. Metin türlerinin ayırımı yapabilen okuyucular kendi okuma süreçlerini izleyerek gerekli okuma etkinliklerini gerçekleştirebilirler. Özetleme yapılırken metindeki detayları eksiksiz hatırlamak için metindeki bazı yerleri çizmek ve bir deftere notlar almak yararlı olur. Not alma, metindeki cümlelerin birebir yazılması değil, kısa cümleler, hatırlatıcı kelimeler ve terimlerin okuru kendi ifadeleriyle yazılmasıdır. Özet için alınan notlar, metnin ana fikrinin kısa ve öz bir cümle biçiminde ifade edilmesi; metindeki hikâye unsurlarının sıralanması şeklinde olabilir.

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Alan yazında okuma, anlama ve özetleme ile ilgili ulusal ve uluslararası pek çok araştırma mevcuttur. Araştırmalar incelendiğinde özetlemenin öğretimi, okuduğunu anlama ile özetleme öğretimi, öğretmen ve öğrencilerin özetleme becerilerinin ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu bölümde özetleme, metin türleri ve anlamının birlikte ele alındığı bazı araştırmalara yer verilmiştir.

3.1. Ulusal Araştırmalar

Sulak (2017) tarafından yapılan “Sesli Düşünme Stratejisinin İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi” adlı araştırmada 4. sınıf öğrencisine öntest uygulanarak okuduğunu anlama düzeyleri belirlenmiştir. Okuduğunu anlama düzeyleri birbirine denk olan iki sınıftan yansız olarak biri deney diğeri de kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubunda araştırmacı tarafından 10 hafta boyunca haftada 2 saatten toplam 20 saat sesli düşünme stratejisi öğretimi yapılırken, kontrol grubunda derslerin sınıf öğretmeni tarafından müfredata uygun şekilde yürütülmesi sağlanmıştır. Yapılan 10 haftalık uygulama sonrasında iki gruba da son test uygulanmış ve öğrencilerin erişti düzeyleri incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda sesli düşünme stratejisi öğretimi yapılan deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanları arasında sontest puanları lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bahap Kudret’in (2016) “Okumada Başarılı Olan Ve Olmayan Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri İle Özetleme Becerilerinin İncelenmesi” adlı araştırmasında ilkokul dördüncü sınıftaki okumada başarılı olan ve olmayan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile özetleme ve dile ilişkin biçim birim bilgisi/sözdizimi ve sözcük dağarcığı

becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile özetleme becerileri, yazılı özetlerindeki biçim birim bilgisi/sözdizimi ve sözcük dağarcığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda okumada başarısız olan öğrencilerin okuduğunu anlama başarılarının okudukları metinle ilgili sorulan tüm soru türlerinde ve toplam puan açısından okumada başarılı olan akranlarına göre daha düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte iki gruptaki öğrencilerin de en çok ana düşünceyi bulma ile kişisel bilgi ve deneyimlerini kullanarak çıkarım yapma sorularında güçlük çektikleri belirlenmiştir.

Özçakmak'ın (2015) “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Not Alarak Dinlemede Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerileri” adlı araştırmasında Türkçe öğretmeni adaylarının dinlerken aldıkları notlardan hareketle bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinleri özetleyebilme durumlarını ele alınmıştır. Çalışmada bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı olmak üzere üç metin kullanılmış, bu metinlerden hareketle oluşturulan öğrenci özetleri, *başlık yazma, bakış açısını doğru kullanma, anlatım kipini doğru kullanma, önemli bilgiyi seçme, önemsiz bilgiyi silme, metin dışı bilgiye yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma* şeklinde belirlenen özetleme stratejileri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada öğrenci özetleri, özetleme stratejilerini kullanma başarısının yanı sıra, metin türü, cinsiyet, üniversite ve öğretim türü değişkenleri açısından da ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin dinledikleri bilgilendirici, öyküleyici ve tartışmacı metinleri özetlemede genel olarak ortalamanın üstünde bir başarı gösterdikleri belirlenmiştir.

Karaarslan (2015) tarafından Trabzon'da yapılan “İlkokul Öğrencilerinin Okuma, Okuduğunu Anlama Düzeyleri ve Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Güçlükler İle İlgili Görüşleri” adlı çalışmada 420 ilkokul ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisinin okuma ve okuduğunu anlama düzeyleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun sesli okumada “öğretim” düzeyinde olduğu; okuduğunu anlama beceri düzeyleri açısından ikinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin çoğunun “endişe”, üçüncü sınıf öğrencilerinin çoğunun “öğretim” düzeyinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Topçu (2015) yaptığı çalışmada Amasya'daki bir ilkokulun dördüncü sınıflarından üç grup üzerinde ve fen ve teknoloji dersinde, kontrol grubunda geleneksel öğretim, birinci deney grubunda 3N modeli ile eşli okuma-özetleme; ikinci deney grubunda 3N modeli ile bireysel okuma-özetleme ile öğretim yapmıştır. Araştırmada ilk olarak 3N öğrenme modeli

ile, eşli ve bireysel okuma- özetleme uygulamasının geleneksel öğretime kıyasla öğrenme ve hatırlama düzeyini yükselttiği belirlenmiştir. İkinci olarak ise 3N öğrenme modeli ile eşli okuma-özetleme uygulamasının, öğrenme ve hatırlama düzeyini yükseltmede fark edilebilir bir etki sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sulak (2014) tarafından yapılan “ Süreçsel Modelle Bilgilendirici Metin Öğretiminin Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi “ adlı araştırma bilgilendirici metin yapılarının süreçsel modelle öğretiminin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerine etkisini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları; okuduğunu anlama düzeyleri ve bilgilendirici metin yapılarına ilişkin bilgi düzeyleri arasında, süreçsel modelle bilgilendirici metinleri öğrenen deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı farklar çıktığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bilgilendirici metin yapıları farkındalığı ile okuduğunu anlama düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bulut (2013) tarafından yapılan “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri Ve Öğretmenlerinin Özetleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi: Türkçe Dersi Örneği” adlı araştırmada Ankara’daki ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi ve bu öğrencilere eğitim veren sınıf öğretmenlerinin özet yazma becerileri incelenmiştir. Öğrenciler hikâye edici türdeki metinleri özetlemede bilgi verici metinlere göre daha başarılı olmuşlar ve bu metinlerin özetini yazarken özetleme stratejilerini bilgi verici metinlerle karşılaştırıldığında daha çok kullanmışlardır. Öğrencilerin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ayrıca öğrencilerin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili bölümünden aldıkları puanlar ile hikâye edici türdeki metinleri özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında yüksek düzeyde ilişki vardır. Öğrencilerin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili bölümünden aldıkları puanlar ile bilgi verici türdeki metinleri özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında ise orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Bunun yanında öğrencilerin özetledikleri hem hikâye edici metni hem de bilgi verici metni okuma sayıları ile bu metinlere ilişkin özet değerlendirme formundan aldıkları puanlar arasında düşük düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eyüp, Stebler, Yurt (2012) taraflarının yaptığı “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanmadaki Eğilimleri” adlı araştırmayı Eğitim Fakültesinin Türkçe Eğitimi Bölümlerinin son sınıfında öğrenim gören bir kısım öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda Türkçe öğretmeni adaylarının özetleme stratejilerini kullanma bakımından yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının özet yazarken en çok uyguladıkları stratejiler arasında “özgün metindeki önemli bilgiyi seçip özet metne dâhil etme”, “özetlemeye başlamadan önce, özgün metni tamamen anlayabilmek için, metnin tamamını okuma” ve “özet metindeki cümleler arasında gerekli bağlaçları kullanarak fikir bütünlüğü sağlama” yer almaktadır. Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun “özet yazarken özgün metindeki detayları da özetleme”, “özgün metindeki bütün örneklerle değinme”, “özet metne özet yazarının konuyla ilgili fikirlerini de katması”, “özgün metni okumaya başlar başlamaz özet metni yazmaya başlama” gibi bir takım tercih edilmeyen stratejilerde kararsız kaldıkları tespit edilmiştir.

Şahin’in (2012) “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici Metinlerde Özetleme ve Ana Fikir Bulma Becerileri Üzerinde Hikaye Haritalarının Etkisi” adlı araştırmasında hikaye haritası yöntemi kullanılarak bu yöntemin ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin hikaye edici metinlerdeki özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak hikâye haritası yönteminin beşinci sınıf seviyesinde özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Özder, Konedralı ve Doğan (2012) tarafından yapılan “İlkokul Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada KKTC’deki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduklarını anlama becerilerine yönelik bir çalışmayı ele almaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Okuduğunu Anlama Testi” ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin en düşük başarısı “cümlede anlam” boyutunda olurken, farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki öğrencilerin okuduğunu anlama başarıları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca, araştırma kapsamında incelenen “sözcükte anlam”, “cümlede anlam” ve “paragrafta anlam” boyutlarında anlamlı bir korelasyon ortaya çıkarılmıştır.

Baştuğ ve Keskin (2011) tarafından yapılan “Bilgi Verici Metin Yapılarının Öğretiminin Öğrencilerin Okuduğunu Anlamaya Etkisi” adlı araştırma Konya’da beşinci sınıf öğrencileriyle yapılmıştır. Araştırmada deney grubunu oluşturan 32 öğrenciye 3 hafta boyunca grafik organize ediciler yardımıyla bilgi verici metin yapılarının öğretimi yapılmıştır. Araştırmada, bilgi verici metin yapılarının öğretiminin, öğrencilerin okuduğunu anlamalarına daha fazla katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Okur (2011) tarafından yapılan “Türkçe Ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dersi Öğretim Araçlarındaki Okuma Metinlerini Özetleme Becerileri” adlı araştırmada Türkçe ve sınıf öğretmeni adayı dördüncü sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri incelenmiştir. Öğretmen adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerilerinin bölümlere, metin türlerine, cinsiyete ve okuma alışkanlıklarına göre değişip değişmediğini ortaya çıkarma araştırmanın temel amacıdır. Araştırmayla, ileride ana dili eğitimi verecek olan öğretmen adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özet metne dönüştürme sürecinde ne yapacaklarına ilişkin bilgi ve beceri eksikliği içinde oldukları gözlemlenmiştir.

Sert (2010) tarafından yapılan “İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmada ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin okuduklarını anlama düzeylerinin cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyi, okuma türleri (sesli, sessiz ve altını çizerek okuma), dikkat ve kaygı düzeyi gibi değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin okuduklarını anlama düzeyleri ile cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyi, kitap okuma türleri, dikkat düzeyleri, kaygı düzeyleri ve biliş ötesi bilgisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

Tayşi (2007) tarafından yapılan “İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerindeki okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması” adlı araştırmasında beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarısı, metin türleri arasında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Kütahya’da yapılan araştırmaya göre hikâye türünde kızların okuduğunu anlama başarısı erkeklere göre yüksek ve anlamlıdır; deneme türünde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Öğrenciler, hikâye türünü anlamada daha başarılı olmuşlardır. Kızların okuduğunu anlama başarısı her iki metin türünde de erkeklere göre yüksektir.

Aslan (2006) tarafından yapılan araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritaları tekniği ile geleneksel öğretim yöntemleri arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Ankara’da yapılan araştırmanın sonuçlarına göre anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritaları tekniği, geleneksel yöntemlere göre daha etkili bulunmuştur. Zihin haritaları tekniğini kullanarak öğrenim gören ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin

bilgilendirici metinleri anlama, özetleme, hatırlama becerileri açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı* anlaşılmıştır.

Sidekli (2005), “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Öğretici ve Öyküleyici Metinlere Göre Okuduğunu Anlama Becerilerinin Sınanması” adlı çalışmasını, Ankara il sınırları içindeki dokuz ilköğretim okulunda öğrenim gören 202’si erkek ve 209’u kız öğrenciden oluşan toplam 411 beşinci sınıf öğrencisi ile yürütmüştür. .Araştırma sonucuna göre öğretici metinleri anlamada öğrenciler normal dağılıma yakın bir dağılım sergilemişlerdir.Başarıları orta düzeydedir.Öğrenciler öyküleyici metinleri anlamada başarılı olmuşlardır.Grubun cinsiyetine bakıldığında kızlar hem öğretici hem de öyküleyici metinlerdeki okuduğunu anlama da erkeklerden daha başarılı görülmektedir. Hem kızlar hem de erkekler öyküleyici metinleri öğretici metinlerden daha iyi anlamaktadırlar. Anne babanın eğitimine göre hem öğretici metinlere hem de öyküleyici metinlere göre okuduğunu anlamada anlamlı farklılık bulunmuştur.Okulun bulunduğu yerleşim bölgesine göre her iki metin türünde de okuduğunu anlamada anlamlı farklılık bulunmuştur.Öğrencilerin buldukları sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel düzeye göre her iki metin türünde de okuduğunu anlamada anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır.

Çıkrıkçı’nın (2004) yaptığı “İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi” adlı araştırma ilköğretim beşinci ve sekizinci sınıftan birer grup olmak üzere iki sınıf üzerinde gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre beşinci sınıflar, özetleme ediminde en çok doğrudan alıntı ve alıntı stratejilerini kullanmışlardır. Buna karşın sekizinci sınıflar yan önermelerin silinmesi ve alıntı stratejilerini kullanmışlardır. Beşinci ve sekizinci sınıfların en az kullandıkları strateji ise üst bilişsel bir düzenlemeyi işaret eden yeniden oluşturma stratejisidir.

Görgen (1997) tarafından yapılan “Özetleme ve Bilgi Haritası Oluşturma Öğretiminin Bilgilendirici Bir Metni Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi” adlı çalışmada özetleme kurallarının ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin öğrencilerin öğrenme ve hatırlama düzeyleri ile metni çalışma sürelerine etkisi; özetleme ve bilgi haritası oluşturma becerisi düşük,orta ve yüksek düzeyde olan grupların kendi içinde öğrenme ve hatırlama düzeylerinde fark yaratıp yaratmadığı ile aynı özetleme ve bilgi haritası oluşturma becerisine sahip gruplar arasında öğrenme ve hatırlama düzeyi bakımından fark yaratıp yaratmadığı araştırılmıştır.Lise birinci sınıf öğrencisi üzerinde yürütülen çalışmada kontrol

gruplu ön test - son test desen kullanılmıştır. Sonuç olarak özetleme kuralları ile bilgi haritası tekniğinin öğretildiği gruplardaki öğrenciler ile kendi stratejisini kullanan kontrol grubu öğrencilerinin öğrenme ve hatırlama düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Özetleme becerisi düşük, orta ve yüksek düzeyde olan öğrencilerin öğrenme ve hatırlama düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

3.2. Uluslararası Araştırmalar

Eledge'in (2013) yılında yaptığı "Açık Özetleme Yoluyla Okuma Anlayışını Geliştirme" isimli ve 4'üncü, 5'inci ve 6'ncı sınıf öğrencilerinin genellikle okuma kavrama stratejisi için kullanılan özet ile öğretme protokolünün etkinliğinin geliştirilmesi ve test edilmesini amaçlayan çalışmada özet ile öğretme stratejisinin örneklem grubu üzerinde genel parçalar üzerinde daha kısa özetlemeler yapmalarını sağladığını, bunun yanında kendilerine verilen parçaların ana fikirlerini tanımlamada olumlu bir fayda sağlamadığı gözlemlenmiştir.

Ordynans (2012) yılında "İlkokul Öğrencilerinin İyi Yapılandırılmış ve Yapılandırılmamış Açıklayıcı Metin Kavramasında Strateji Sorularının Eklenmesinin Etkisi" konulu çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan örneklem grubuna basit cümleler ve karmaşık cümlelerden oluşan iki farklı metin uygulaması yapmıştır. Çalışma sonuçları incelendiğinde iyi yapılandırılmış ve strateji soruları eklenmiş (inserted strategy questions (ISQs)) metinlerde kavramanın daha iyi olduğu, bunun yanında iki faktörün birlikte olduğu durumlarda ise en iyi sonucun elde edildiği tespit edilmiştir.

Dromksy 2011 yılında yapmış olduğu "3'üncü Sınıf Öğretiminde Bilgiye Dayalı Metinlerin Özetlenmesinde İki Metodun Kıyaslanması" konulu çalışmada ipucu kelimeyle özetleme ile şema ve yazılı metin arasında ilişki yaratma yaklaşımlarının karşılaştırmasını yapmıştır. Söz konusu yaklaşımlarının amacı öğrencilerin çoklu paragraf okumalarında faydalı bilgileri seçerek özet yapmasına kılavuzluk etmektir. Çalışma aynı zamanda gözlem grubuna yaklaşımlarla ilgili açık ve detaylı bilgi verildikten sonra yaptıkları özetleme ile kontrol grubunun yüzeysel açıklamalar doğrultusunda yazmış oldukları özetleri kıyaslamıştır. Sonuçlar incelendiğinde gözlem grubunun açık farkla daha iyi özetleme yaptıkları gözlemlenmiştir.

Tan (2010) tarafından yapılan "Devlet Üniversitesi Gelişimsel Eğitim Öğrencilerinin Yazılı Özet Becerileri" konulu araştırmada çerçevede örneklem grubunun bilime olan ilgisi ve cinsiyet faktörünün yazılı özetleme ile olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda kadın örneklem grubunun erkeklere göre daha kaliteli özet yazdıkları ve söz konusu özetlerin ilgili parçaların ana fikirlerini de ihtiva ettikleri, bunun yanında özet çıkarma esnasında erkeklere göre parçadan direkt kopya yapmaya eğilimli olduklarını tespit etmiştir. Bir diğer değişken olan bilime karşı ilgi ile ilişki incelendiğinde, bilime ilgili duyan öğrencilerin diğerlerine göre daha uzun özet yazdıklarını gözlemlemiştir.

Culler'in (2010) yaptığı "Pasaj Tekrarlama Alıştırmalarının Akıcılık ve Özetleme Üzerine Etkileri" adlı araştırmada dört ilkökul üçüncü sınıf öğrencisinin tekrarlama stratejisi kullanarak akıcılık hedefine ulaşp ulaşamadığını tespit etmeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda dört öğrenciden üçünün akıcılık hedefine ulaştığı fakat sadece ikisinin doğru bilgilerin tekrarlanmasında artış gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bunun yanında dört öğrencinin de iyi seviyede özetleme yapabildikleri de gözlemlenmiştir.

Majors (2009) tarafından yapılan "Dört Merkezi Temelli Programın İçerik Analizi" adlı araştırmada birinci sınıf öğretmenlerinin kullandığı merkezi temelli öğretim metotlarını incelenmiştir. Araştırma sonucunda, metin yapısı, özetleme ve grafik organize etme yaklaşımlarının okuduğunu kavrama ve tekrar hatırlanmasına yönelik olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir.

Braxton'nun (2009) "İki Özetleme Stratejisinin Özet Yazma ve Okuduğunu Anlamada Açıklayıcı Metin Kullanımı Yöntemleri Aracılığı İle Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Etkileri" çalışmasında *Şema ve Metin Arasında Etkileşim Oluşturulması (GIST) ve Kural Tabanlı* stratejilerin etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada, her iki stratejinin okuduğunu anlamada bilgilendirici metin kullanımı ve özet yazma yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın özetlemeye yönelik öğretim stratejilerinin uygulanmasının okuma başarısını artırabileceği, özellikle okuma açısından arkadaşlarının gerisinde kalan öğrencilere yönelik başarı sağlayabileceği tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacına ulaşabilmesi, geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edebilmesi için alınan önlemler açıklanmış; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, veri toplama aracının uygulanması, elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistikî yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeye yönelik çalışmalarda kullanılmaktadır (Karasar, 2011). Tarama araştırmaları genellikle şu üç özelliğe sahiptir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016: 177):

1)Büyük bir topluluğun bir konuya ait görüşlerinin ya da özelliklerinin belirlenmesi için, topluluğu temsil edebilecek insanlardan oluşan bir parçası seçilir.

2)Araştırma için ihtiyaç duyulan verileri toplama süreci, veri kaynakları olan kişilere yöneltilen sorulara verilen cevaplara dayalıdır.

3)Veriler, özelliği betimlenecek topluluğun her bir bireyinden değil, bu topluluğu temsil eden bir parçasından, yani örneklemden toplanır.

4.2. Evren ve Örneklem

4.2.1.Evren

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim döneminde Ankara iline bağlı Etimesgut ilçesinde bulunan devlet ilkokullarında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmuştur. 2016-2017 eğitim öğretim dönemi içinde Etimesgut ilçesindeki okul, sınıf ve

dördüncü sınıf öğrencileriyle ilgili sayısal dağılım Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Evrenle İlgili Sayısal Bilgiler

İlçe	İlkokul Sayısı	Okullardaki Dördüncü Sınıf Sayısı	Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sayısı
Etimesgut	31	241	9296

4.2.2. Örneklem

Örneklem büyüklüğünü belirlemek için farklı büyüklükteki evrenler için, tesadüfi örneklem için örnek büyüklüğü, güven seviyeleri ve güven aralıkları çizelgesinden faydalanılmıştır (Cohen, 2007: 104). Buna göre; 9296 ilkököl dördüncü sınıf öğrencisi evreninde, %99 güven düzeyi için gerekli büyüklük en az 622 kişi olarak belirtilmiştir. Ölçeklerin hangi öğrencilere uygulanacağına basit tesadüfi yöntem ile karar verilmiştir. Araştırmada toplam 650 öğrenciye ulaşılmıştır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgiler Formu”, “Bilgilendirici Metinler İçin Okuduğunu Anlama Testi”, “Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu” ve “Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılmıştır.

4.3.2. Kişisel Bilgiler Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetini, öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin cinsiyetini, anne ve babalarının eğitim durumlarını öğrenmek için “Kişisel Bilgiler Formu” kullanılmıştır. (EK 2)

4.3.3. Bilgilendirici Metinler İçin Okuduğunu Anlama Testi

Araştırmaya katılan öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini belirleyebilmek için Sulak (2014) tarafından ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerine yönelik olarak bilgilendirici metinlerin kullanılarak hazırlandığı anlama testi kullanılmıştır. Bu anlama testinde kullanılan “Dengeli Beslenelim” adlı bilgilendirici metin Bilim Çocuk Dergisi’nin 2004 yılında yayınlanan 77. sayısından alınmıştır. Okuduğunu anlama testinde 5 adet açık uçlu ve 5 adet çoktan seçmeli olmak üzere toplam 10 soru bulunmaktadır (EK 3). Bu testten alınabilecek toplam puan 25’tir. Aşağıda bu puan üzerinden belirlenen değerlendirme ölçütleri verilmektedir:

0-7 Puan Arası: Yetersiz

8- 15 Puan arası: Geliştirilebilir

16-25 Puan Arası: Yüksek

4.3.4. Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu

Araştırma sürecinde, öğrencilerin özetleme becerilerini değerlendirebilmek için “Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu” (EK 4) kullanılmıştır. Bu form iki ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 195 kelimedenden oluşan “Kırkpınar Güreşleri” adlı bilgilendirici türde tanımlayıcı bir metin vardır. Sulak (2014) tarafından uzman görüşüne sunulan bu metne ilişkin uzman görüşleri uyuma oranı .81 olarak bulunmuştur. Buna göre uzmanların metin özellikleri hususunda yüksek düzeyde uyuştukları belirtilebilir. Formun ikinci bölümde ise öğrencilerin bu metni okuduktan sonra özetini yazabilecekleri düz çizgili bir tablo bulunmaktadır.

4.3.5. Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri düzeylerinin incelenebilmesi için Bahap Kudret (2016) tarafından geliştirilen “Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılmıştır. Bu araçta, özetlemeye ilişkin içerik (ana fikri sunma, ana fikri destekleyen ayrıntıları verme, metni kendi cümleleriyle anlatma, metni düzenleme, paragraf oluşturma, sonuç cümlesi oluşturma, uygun cümle yapısı

kullanma, dilbilgisi kurallarına uyma) ve mekanik (doğru yazma, noktalama işaretlerine uyma, büyük harfi uygun yerde kullanma) unsurlar olmak üzere toplam 11 boyut mevcuttur. Bir öğrencinin bu puanlama anahtarından alabileceği en düşük puan 11, en yüksek puan ise 44'tür. Tablo 5'te özetlemeye yönelik puanlama anahtarından örnek iki madde bulunmaktadır.

Tablo 5: Özetleme Becerileri Dereceli Puanlama Anahtarından Örnek Maddeler

	4 Puan	3 Puan	2 Puan	1 Puan
Yazım	Yazım yanlışı yapmadan yazar.	Genellikle yazım yanlışı yapmadan yazar.	Bazen yazım yanlışı yapar.	Okuyucunun anlamasını engelleyecek şekilde yazım yanlışı yapar.
Ana Düşünce	Okuduğu metnin ana düşüncesini açık/doğru bir şekilde ve uygun yerde ifade eder.	Okuduğu metnin ana düşüncesini aktarır.	Ana düşünceyi tam olarak vermez.	Ana düşünce yer almaz.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin düzeyi Tablo 6'daki ölçütlere göre değerlendirilmiştir.

Tablo 6: Özetleme Becerilerini Değerlendirme Ölçütleri

Değerlendirme Ölçütleri	Sınırlar
Kötü	11.00-17.60
Yetersiz	17.70-24.30
Geliştirilebilir	24.40-31.00
İyi	31.10-37.70
Mükemmel	37.80-44.00

4.4.Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilen bu araştırmanın verilerinin toplanması süreci aşağıda belirtilmiştir.

1-Araştırmanın verilerini toplayabilmek için Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden resmi izin alınmıştır. (EK 1)

2-Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, Ankara ili Etimesgut ilçesindeki ilkokullarda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

3-Resmi izin belgesi doğrultusunda ilkokullar ziyaret edilmiş, okul müdürleri ve dördüncü sınıf öğretmenleriyle görüşülmüştür. Tez çalışması hakkında okul idaresine ve sınıf öğretmenlerine gerekli bilgiler verilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan sınıf öğretmenlerinden veri toplama araçlarının uygulanacağı zamana ilişkin randevular alınmıştır.

4-Araştırma kapsamında ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinden iki farklı oturumda iki farklı veri toplanmıştır: *1.Oturum: Kişisel Bilgiler ve Okuduğunu Anlama verileri; 2.Oturum: Bilgilendirici Metinleri Özetlemeye İlişkin veriler.*

5-Birinci oturumda, araştırmacı randevu gün ve saatlerine uygun olarak ilkokulları ziyaret etmiş, öğrencilerin okuduğunu anlama testini cevaplamalarını sağlayarak verileri toplamıştır. Bu sırada öğrencilerin veri toplama araçlarını nasıl cevaplayacakları ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin “Kişisel Bilgiler Formunu” ve “Okuduğunu Anlama Testi”ni doldurma süreleri 40 dakika sürmüştür.

6-İlk oturum tamamlandıktan birkaç gün sonra ikinci oturuma geçilmiştir. Özetleme becerileriyle ilgili değerlendirme yapabilmek için öğrencilere “Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu”nun birinci bölümündeki bilgilendirici bir metin dağıtılmıştır (EK 4). Öğrencilerden formdaki metni iki kez sessiz biçimde okuduktan sonra özetini yazmaları istenmiştir. Metin okunduktan sonra formun birinci bölümü (bilgilendirici metin olan bölüm) toplanarak ikinci bölümdeki düz çizgili çalışma yaprağı dağıtılmıştır. Bu çalışma yaprağına biraz önce okudukları metnin özetini yazabilecekleri belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin özet yazma süresi ortalama 30-40 dakika arasında değişmiştir. Özet yazma işini tamamlayan öğrencilerden yazdıkları özet metinler toplanmıştır.

7-Veriler 2017 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında yaklaşık 9 haftalık bir sürede elde edilmiştir.

8-Uygulama sonrası toplanan 650 veriden analiz yapmak için uygun olan 608 verinin çözümlenmesi yapılmıştır.

9-Verilerin analizinde istatistik paket programı kullanılmıştır.

10-Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde kullanılacak istatistik testlerinin belirlenmesi için araştırmaya katılan öğrencilerin okuduğunu anlama puanları ve özetleme puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 +1 aralığında olduğu, histogram grafiklerinin normale yakın dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle yapılan analizlerde parametrik testlerden bağımsız gruplar için t-Testi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR

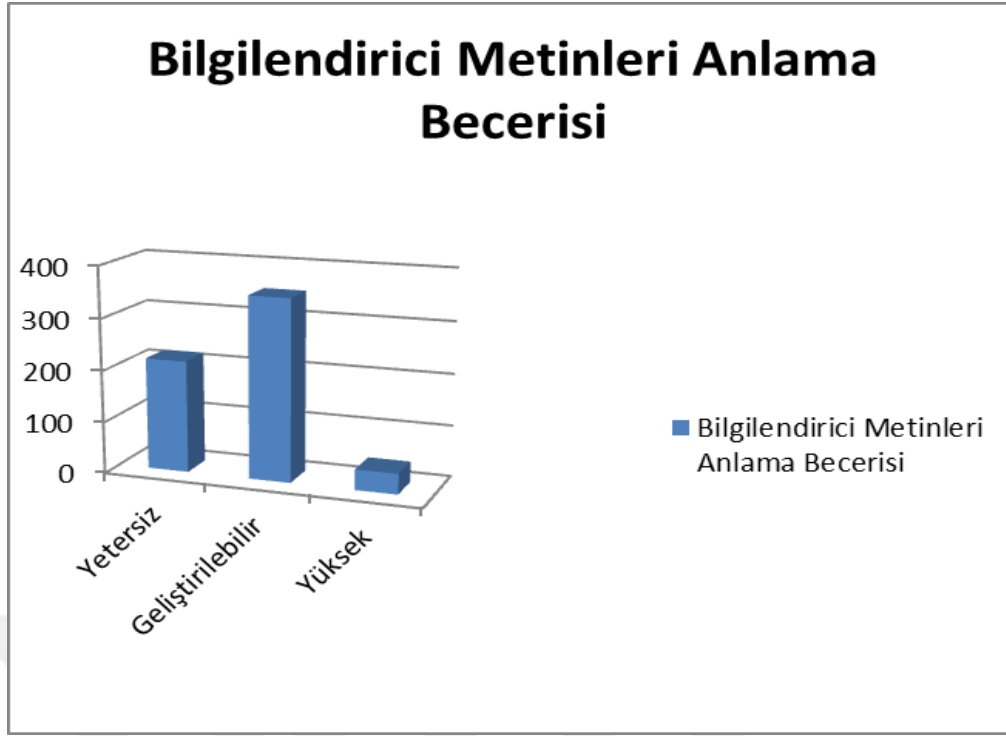
5.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerilerinin düzeyi 0-7 puan arası *Yetersiz*, 8-15 puan arası *Geliştirilebilir*, 16-25 puan arası ise *Yüksek* olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın birinci alt problemi olan “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerileri ne düzeydedir?” alt problemine ilişkin elde edilen sonuçlar frekans ve yüzde olarak Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerisi Düzeyi

Anlama Becerisi Düzeyi	N	%
Yetersiz	217	35,7
Geliştirilebilir	351	57,7
Yüksek	40	6,6
Toplam	608	100,0

Tablo 7’ye göre araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testine verdikleri cevaplar frekans dağılımına göre 217 öğrencinin okuduğunu anlama düzeylerinin *yetersiz* (%36), 351 öğrencinin *geliştirilebilir* (%58), 40 öğrencinin okuduğunu anlama düzeylerinin *yüksek* (%7) olarak belirlenmiştir. Bu bulgular incelendiğinde öğrencilerin okuduğunu anlama hususunda çok da başarılı olmadıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okuduğunu anlama beceri düzey değerlerinin genel sıralamasının görüntüsü Grafik 1’de gösterilmektedir.

Grafik 1: İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyleri

5.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ne düzeydedir?” soru ile ifade edilmiştir. Verilerin analiz edilmesiyle bu alt probleme ilişkin elde edilen sonuçlar frekans ve yüzde olarak Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Özetleme Becerileri Düzeyi

Özetleme Becerisi Düzeyi	N	%
Kötü	178	29,2
Yetersiz	187	30,9
Geliştirilebilir	165	27,1
İyi	65	10,7
Mükemmel	13	2,1
Toplam	608	100,0

Tablo 8'e göre araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme puanları incelendiğinde 178 öğrencinin özetleme beceri düzeyi kötü (%29), 187 öğrencinin özetleme beceri düzeyi yetersiz (%31), 165 öğrencinin özetleme beceri düzeyi geliştirilebilir (%27), 65 öğrencinin özetleme beceri düzeyi iyi (%11), 13 öğrencinin özetleme beceri düzeyi mükemmel (%2) olarak tespit edilmiştir. Tablo 8'deki bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %50'sinden daha fazlasının bilgilendirici metinleri özetleme hususunda başarılı olmadığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin düzeylerinin genel sıralama görüntüsü Grafik 2'de gösterilmektedir.

Grafik 2: İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Özetleme Becerileri

5.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?” cümlesi ile ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplar için t-

testi yapılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Cinsiyet Değişkenine Göre Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyleri

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Erkek	297	8,32	4,21	606	-5,75	,000*
Kız	311	10,25	4,05			

*<,05

Tablo 9’a göre t-testi sonuçları incelendiğinde, araştırmaya katılan erkek ve kız öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerilerinin kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($t_{(606)} = -5,75$, $p < ,05$). Bu bulguya göre kız öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama becerilerinin erkek öğrencilere göre daha iyi durumda olduğu belirtilebilir.

5.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplar için t-testi yapılarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Cinsiyet Değişkenine Göre Bilgilendirici Metinleri Özetleme Düzeyleri

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Erkek	297	20,47	7,10	606	-6,22	,000*
Kız	311	24,20	7,62			

*<,05

Tablo 10 incelendiğinde, hesaplanan t değerine göre %95’lik güven aralığında ($*p < ,05$), cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(606)} = -6,22$,

$p < ,05$). Bu bulguya göre göre 297 erkek öğrencinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri ortalama puanları yetersiz düzeyde; 311 kız öğrencinin özetleme becerileri ortalama puanları benzer şekilde yetersiz düzeydedir.

5.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri öğretmenlerinin cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?” sorusu ile ifade edilmiştir. Tablo 11’de ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin anlama puanlarının öğretmenlerinin cinsiyeti bağlamındaki sıralaması yer almaktadır.

Tablo 11: Araştırmaya Katılan öğrencilerin Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Anlama Beceri Düzeyleri

Öğretmenin Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Erkek	117	9,47	4,71	606	,466	,641
Kadın	491	9,27	4,12			

Tablo11’de görüldüğü gibi 117 öğrencinin sınıf öğretmeni erkek, 491 öğrencinin sınıf öğretmeni kadındır. Öğretmeni erkek olan öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama düzeyleri kadın öğretmenlerin öğrencilerine göre daha yüksektir. Ancak bilgilendirici metinleri anlama düzeyine yönelik puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

5.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri öğretmenlerinin cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?” şeklinde sorulmuştur.

Tablo 12: Sınıf Öğretmeninin Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Bilgilendirici Metinleri Özetleme Beceri Düzeyleri

Sınıf Öğretmeninin Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Erkek	117	21,70	7,10	606	-1,07	,283
Kadın	491	22,54	7,62			

Tablo 12'ye göre sınıf öğretmeni kadın olan 491 öğrencinin bilgilendirici metinleri özetleme düzeyleri öğretmeni erkek olan öğrencilerden daha yüksektir. Ancak bilgilendirici metinler özetlemeye ilişkin puanlar incelendiğinde öğretmen cinsiyeti bağlamında anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır.

5.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin mukayese edilmesine yönelik bulgular Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama ve Özetleme Becerilerinin Karşılaştırılması

Beceri	N	r	p
Bilgilendirici Metin Anlama Becerisi	608	,497**	,000
Bilgilendirici Metin Özetleme Becerisi			

**<,01

Tablo 13 incelendiğinde, bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerilerinin düzeylerini belirten puanlar arasında başarı puanları ile problem çözme beceri puanları arasında pozitif yönlü, orta ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. (**<,01; r = .497). Bu sonuç; bilgilendirici metinlerden aldığı okuduğunu anlama puanı yüksek olan bir öğrencinin

bilgilendirici metinleri özetleme puanlarının da yüksek olabileceğini ifade etmektedir. Bulunan ilişki katsayısı, büyüklük olarak zayıf bir ilişki olarak yorumlanabilir. Korelasyon katsayısının karesi olan $r^2 = .497$, özetleme puanlarındaki toplam varyansın % 25'inin okuduğunu anlama puanları ile açıklanabileceğini gösterir.

5.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama becerileri anne ve baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” sorusudur. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumları “Okuma Yazma Bilmiyor”, “İlkokul”, “Ortaokul”, “Lise”, “Üniversite Mezunu” olarak gruplandırılmıştır. Öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyleri anne öğrenim durumuna göre analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14: Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerilerinin Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Betimsel İstatistik Sonuçları				ANOVA Sonuçları					
	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Okuma										1-2
Yazma	35	5,83	3,99	G. Arası	477,932	4	119,483			1-3
Bilmiyor										1-4
İlkokul	180	9,3	4,15	G. İçi	10425,167	603	17,289			1-5
Ortaokul	169	9,38	4,04	Toplam	10903,099	607		6,911	,000*	
Lise	159	9,69	4,37							
Üniversite Mezunu	65	9,98	4,03							
Toplam	608	9,30	4,24							

* $<.05$

Tablo 14’te analiz edildiğinde, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile anne öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($F_{(4, 603)} = 6,911, p < .05$). Buna göre annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerle ($\bar{X} = 5,83$) annesi ilkokul mezunları olanlar ($\bar{X} = 9,30$), annesi ortaokul mezunu olanlar ($\bar{X} = 9,38$), annesi lise mezunu olanlar ($\bar{X} = 9,69$), annesi üniversite mezunu olanlar ($\bar{X} = 9,98$) arasında anlamlı farklılık vardır.

Araştırmaya katılan ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri baba öğrenim durumuna göre analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15: Bilgilendirici Metinleri Anlama Becerilerinin Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Betimsel İstatistik Sonuçları				ANOVA Sonuçları					
	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Okuma Yazma Bilmiyor	11	6,45	4,99	G. Arası	176,900	4	44,225			
İlkokul	118	8,66	4,03	G. İçi	10726,199	603	17,788			
Ortaokul	151	9,33	4,51	Toplam	10903,099	607		2,486	,042*	1-4
Lise	222	9,71	3,99							1-5
Üniversite Mezunu	106	9,43	4,35							
Toplam	608	9,30	4,24							

*<,05

Tablo 15 analiz edildiğinde, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile baba öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($F_{(4, 603)} = 2,486$, $p < .05$). Buna göre babası okuma yazma bilmeyenlerle ($\bar{X} = 6,45$) babası lise mezunları olanlar ($\bar{X} = 9,71$) arasında ve okuma yazma bilmeyenlerle üniversite mezunları ($\bar{X} = 9,43$) arasında anlamlı farklılık vardır.

5.9.Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri anne ve baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” sorusu ile ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ulaşılan ortalama, standart sapma değerleri, varyans analizi ve scheffe-f testi sonuçları Tablo 16 ve Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 16: Özetleme Becerilerinin Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Betimsel İstatistik Sonuçları					ANOVA Sonuçları					
Anne Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Okuma Yazma Bilmiyor	35	16,68	5,55	G. Arası	1293,472	4	323,368			
İlkokul	180	22,44	7,41	G. İçi	33727,522	603	55,933			1-2
Ortaokul	169	22,41	7,82	Toplam	35020,993	607		5,781	,000*	1-3
Lise	159	23,06	7,68							1-4
Üniversite Mezunu	65	23,52	7,12							1-5
Toplam	608	22,38	7,59							

* < ,05

Tablo 16’da öğrencilerin özetleme beceri düzeyleri annelerinin öğrenim durumuna göre karşılaştırılmıştır. Annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin özetleme becerileri ile diğer öğrencilerin özetleme becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ($F_{(4, 603)} = 5,781, p < .05$). Buna göre annesi okuma yazma bilmeyenlerle ($\bar{X} = 16,68$) annesi ilkokul mezunu olanlar ($\bar{X} = 22,44$) arasında; annesi ortaokul mezunu olanlar ($\bar{X} = 22,41$) arasında; annesi lise mezunu olanlar ($\bar{X} = 23,06$) arasında anlamlı farklılık vardır.

Tablo 17: Özetleme Becerilerinin Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Betimsel İstatistik Sonuçları					ANOVA Sonuçları					
Baba Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Okuma Yazma Bilmiyor	11	17,18	6,64	G. Arası	747,995	4	186,999			
İlkokul	118	21,14	7,27	G. İçi	34272,998	603	56,837			
Ortaokul	151	21,89	8,01	Toplam	35020,993	607		3,290	,011*	1-4
Lise	222	23,29	7,67							1-5
Üniversite Mezunu	106	23,07	6,91							
Toplam	608	22,38	7,59							

* < ,05

Tablo 17’de ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin özetleme beceri düzeyleri babalarının öğrenim durumuna göre karşılaştırılmıştır. Buna göre, babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin ($F_{(4, 603)} = 3,290, p < .05$) özetleme becerileri ile hem babası lise mezunu

olan ($\bar{x}=23,29$) hem de babası üniversite mezunu olan öğrencilerin ($\bar{x}=23,07$) özetleme becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulgularına dayanılarak elde edilen sonuçlar ile sonuçlara bağlı olarak ortaya konulan önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar ve Tartışma

Özet yazma hem yeni bilgiyi oluşturma, düzenleme ve bütünleştirme için etkili bir yöntem hem de okuduğunu anlama düzeyinin belirlenmesinde öğrencilerin ne yaptığını izlemek, ölçmek ve değerlendirmek için etkili bir araçtır. Ateş (2011) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre sınıf öğretmenlerinin okuduğunu anlamının öğretimi açısından, strateji kullanımına ilişkin öğretim veya rehberlikten ziyade sorgulayıcı bir rol üstlendikleri, özetleme stratejilerinin öğretilmediği, ana fikrin nasıl belirlenebileceğine dair uygulamalar yapılmadığı, bazı sınıflarda özetlemenin hiç yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen verilerin analiz edilmesi ve bulguların değerlendirilmesiyle ulaşılan sonuçlar sıralanmaktadır:

1-Araştırmaya 608 ilkökul dördüncü sınıf öğrencisi katılmıştır. Bu öğrencilerden %58'inin okuduğunu anlama düzeylerinin *geliştirilebilir*; % 36'sının okuduğunu anlama düzeylerinin *yetersiz*; %7'sinin okuduğunu anlama düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

2-Araştırmaya katılan ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin %31'inin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin *yetersiz*; %29'unun *kötü*; %27'sinin *geliştirilebilir*; %11'inin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin iyi; %2'sinin bilgilendirici metinleri özetleme becerilerinin *mükemmel* düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Kudret ve Baydık (2016) okumada başarılı ve başarısız öğrencilerinin özetleme becerilerinin karşılaştırıldığı bir

araştırma gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırmaya katılan okumada başarılı 122 öğrencinin özetlemenin içerik boyutunda zorlandıkları ve tam puan alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler, ana düşünceyi ve ana düşünceyi destekleyen ayrıntıları belirleme açısından yeterli başarıyı gösterememişlerdir. Bilgilendirici metinlerin özetlenmesine ilişkin olarak başka bir araştırma ise Sulak ve Arslan (2017) tarafından Bartın'da yapılmıştır. Bu araştırmaya göre öyküleyici ve bilgilendirici metinleri özetleme becerileri karşılaştırılmıştır. 60 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisinin katıldığı araştırmaya göre bilgilendirici metinleri özetlemede genel başarı oranlarının % 65,19 düzeyinde olduğu; öğrencilerin kısaltma ve önemli bilgiyi seçme becerilerinde başarısız oldukları anlaşılmıştır. Genel olarak farklı zamanlarda farklı öğrenci gruplarıyla yapılan araştırmaların sonuçları mukayese edildiğinde özet yazma hususunda öğrencilerin yeterli başarıyı gösteremedikleri ortak bir sonuçtur. Bu durum, öğrencilerin özetleme becerisini sergileyebilmeleri için gerekli olan okuma ve anlama stratejilerine vakıf olmadıkları yahut kullanamadıklarını düşündürmektedir.

3-Araştırmada, erkek ve kız öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama puanları karşılaştırıldığında kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu anlaşılmıştır. Kızların bilgilendirici metinleri anlama becerilerinin erkek öğrencilere göre daha iyi olduğu belirtilmelidir. Benzer bir sonuç da Sert (2010) tarafından yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır. İlköğretim 6. Sınıf Türkçe dersi öğrencilerinin okuduklarını anlama becerileri açısından kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha başarılıdır.

4-Elde edilen sonuçlardan bir diğeri de özetleme puanlarına yöneliktir. Hem erkek öğrencilerin hem de kız öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme puanlarının yetersiz düzeyde olduğu belirlenmiştir.

5-Araştırmaya katılan öğrenciler arasında sınıf öğretmeni erkek olan öğrencilerin bilgilendirici metinleri anlama düzeyleri kadın öğretmenlerin öğrencilerine göre daha yüksektir. Ancak bilgilendirici metinleri anlama düzeyine yönelik puanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

6-Araştırmaya katılan öğrencilerden sınıf öğretmeni kadın olan öğrencilerin bilgilendirici metinleri özetleme düzeyleri öğretmeni erkek olan öğrencilerden daha yüksektir. Lakin bilgilendirici metinler özetlemeye ilişkin puanlar karşılaştırıldığında öğretmen cinsiyeti açısından anlamlı bir fark yoktur.

7-İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme puanları mukayese edilmiştir. Bilgilendirici metinleri anlama ve özetleme becerilerinin düzeylerini belirten puanlar arasında pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, okuduğunu anlama puanı yüksek olan bir öğrencinin bilgilendirici metinleri özetleme puanının da yüksek olabileceğini anlatmaktadır. Sulak (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metin türleriyle ilgili farkındalık düzeyleri arttıkça okuduğunu anlama düzeyleri de artmaktadır. Littlefield (2011) tarafından yapılan araştırmada ortaokul öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme, okuma seçeneği sunma ve okuma motivasyonları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, öğrencilere metin tercihlerinde uygun-anlamlı yönlendirmeler ve özetleme öğretimi yapmanın bilgilendirici metinleri anlama becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Malone ve Mastropieri (1991) tarafından öğrenme gücünü yaşayan öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesi için özetleme ve kendini izleme öğretiminin yapıldığı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kullanılan metinlerin türünün önemli bir etkidir, metinleri anlamada özetleme stratejisini kullanmanın yeterli olabilmektedir ve metin karmaşık hale geldikçe okuyucunun kendi beceri ve davranışlarını izlemesi daha da önem kazanmaktadır. Öğrencinin, metin yapılarının farkında olması; bu becerinin ona öğretilmesi; öğrenmeyi, dolayısıyla da anlamayı daha nitelikli hale getirmektedir. Metin yapılarının öğretimi, metnin sadece daha iyi anlaşılmasından öte, öğrencinin önceki bilgilerini harekete geçiren, yeni kavramları kazanmasına yardım eden ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan bir uygulama olarak düşünülmelidir (Baştuğ ve Keskin, 2011: 2607).

8-Araştırmaya katılan öğrenciler arasında annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin okuduğunu anlama puanları ile diğer öğrencilerin özetleme becerileri arasında anlamlı farklılık vardır. Ayrıca babası okuma yazma bilmeyenlerle babası lise mezunları olanlar arasında ve okuma yazma bilmeyenlerle üniversite mezunları arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. İlköğretim 6. Sınıf Türkçe dersi öğrencilerinin okuduklarını anlamalarında; annenin eğitim durumu arttıkça, öğrencilerin okuduğunu anlama başarı puanı da artmaktadır (Sert, 2010).

9-Annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin özetleme becerileri ile diğer öğrencilerin özetleme becerileri arasında anlamlı farklılık vardır. Babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin özetleme becerileri ile hem babası lise mezunu olan hem de babası

üniversite mezunu olan öğrencilerin özetleme becerileri arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır.

ÖNERİLER

1-Bu araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme becerisi incelenmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda ilkokul öğrencilerinin diğer metin türlerini özetleme becerileri ele alınabilir.

2-Özetleme becerilerinin akademik başarı ile ilişkisi araştırılabilir.

3-Bu araştırma, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin özetleme ve okuduğunu anlama becerileri üzerine odaklanmıştır. Başka araştırmalarda ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin okuma ve özetleme becerileri mukayeseli olarak ele alınabilir.

4-İlkokuldan başlayarak tüm eğitim kademelerinde özetlemenin nasıl öğretildiği derinlemesine araştırılabilir.

5-Bu araştırma, bir ilçe merkezinde gerçekleştirilmiştir. İlerleyen zamanlarda, farklı yerleşim birimlerinde, farklı sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin özetleme ve anlama düzeyleri üzerine yeni araştırmalar tasarlanabilir.

6-Okuma ve yazma güçlüğü yaşayan öğrencilere özetleme stratejisi öğretiminin bu becerileri geliştirmeye katkısını ele alan araştırmalar da yapılabilir.

8.KAYNAKÇA

- Ağın Haykır, H. (2012).*İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerisi ile yazılı anlatım becerisi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Akhondi, M., Malayeri, F. A., & Samad, A. A. (2011). How to teach expository text structure to facilitate reading comprehension. *The Reading Teacher*, 64(5), 368-372.
- Aktaş, E.,& Bayram, B. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlamada Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(1), 346-360.
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O.(2001). *Yazılı ve sözlü anlatım*.(2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, H. (2012).*Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Akademi Yayınları.
- Akyol, H.(2007) .*Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*.(6. Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Akyol, H. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. (1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık
- Anderson, T.H., Armbruster, B.B. (2002) *Studying*. P. D. Pearson (Edt.), Handbook Of Reading Research içinde (s.657-680) New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Anderson, V., Suzanne, H. ve Babadoğan, C. (1991).Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. C:24, s:2, 587594.
- Aslan, A.(2006).*İlköğretim okulu 4. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri anlama, özetleme ve hatırlama becerileri üzerinde zihin haritalarının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ateş, S.(2011).*İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersi öğrenme-öğretme sürecinin anlama öğretimi açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ateş, M.(2008).*İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyleri ile Türkçe dersine karşı tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ateş, S.(2006). *İlköğretim dördüncü sınıf metnindeki görsellerin okuduğunu anlama ve özetlemeye etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aylanç,M.(2012).Türkçe öğretmen adaylarının özel öğretim yöntemleri dersi uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar: Bilgilendirici ve öğretici metinler örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 331-348.
- Aytaş, G.(2006). Edebi türlerden yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, (Edebiyat Özel Sayısı), 169, 1-19.
- Aytaş, G. (2005).Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 461-470.
- Bahap Kudret, Z.(2016).*Okumada başarılı olan ve olmayan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile özetleme becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, A. (2009). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık ve ilgileri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, A. G. B. (2003).Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında metin türleri üzerine bir inceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13(13), 257-265.
- Başaran, M. & Akyol, H.(2009). Okuduğunu anlama ve metne karşı geliştirilen tutum üzerinde metnin bilgi verici veya hikâye edici olmasının etkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 11-23.

- Baştuğ, M. & Keskin, K.(2011). Bilgilendirici metin yapılarının öğretiminin okuduğunu anlamaya etkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2598-2610.
- Baydık, B.(2011).Okuma güçlüğü olan öğrencilerin üstbilişsel okuma stratejilerini kullanımı ve öğretmenlerini okuduğunu anlama öğretim uygulamalarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 36(162), 301-319.
- Beydoğan, Ö.(2010).Okuma ve anlamayı etkileyen stratejiler. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(185), 8-21.
- Braxton, D.M.(2009).*The effects of two summarization strategies using expository text on the reading comprehension and summary writing of fourth- and fifth-grade students in an urban, title I school*. Department of Curriculum and Instruction, University of Maryland, USA.
- Bulut, P.(2013).*İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri Ve Öğretmenlerinin Farklı Metin Türlerine Göre Kullandıkları Özetleme Stratejileri Arasındaki Benzerlikler Ve Farklılıkların Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş.,& Demirel, F.(2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Calp, M.(2007).*Özel öğretim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K.(2007). *Research methods in education* (6.Baskı). New York: Routledge
- Cook, L. K. and Mayer, R. E. (1988). Teaching readers about the structure of scientific text. *Journal of Educational Psychology*, 80(4). 448-456
- Culler, E.D.(2010).*Effects of practicing passage retell to a fluency criterion to increase summarization*. The Graduate School College of Education, The Pennsylvania State University, USA
- Çakıcı, D. (2011).Şema kuramının okuduğunu anlama sürecindeki rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(7), 77-86

- Çam, B.(2006).*İlköğretim öğrencilerinin görsel okuma düzeyleriyle okuduğunu anlama, eleştirel okuma ve Türkçe dersi akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelenk, S. (2001). *İlkokuma – yazma programı ve öğretimi*. Ankara: Artım Yayınları
- Çıkrıkçı, S.,S.(2008). İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi. *Dil Dergisi*. 141,19-35
- Çıkrıkçı, S.S.(2004).*İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (1999).*Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Deniz, M.(2013).*İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinde okuduğunu anlama becerisi ile matematik dersindeki akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Dromsky, A.M.(2011).*A comparison of two strategies for teaching third graders to summarize information text*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of Maryland, College Park, USA.
- Duke, N.K. & Pearson, P.D.(2002). *Effective practices for developing reading comprehension*. International Reading Association.
- Elledge, D.H. (2013).*Improving reading comprehension through explicit summarization instruction*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of Cincinnati, USA.
- Epçaçan, C. (2009).Okuduğunu anlama stratejilerine genel bir bakış. *Journal of International Social Research*, 1(6).
- Erdem, C.(2012). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri ve metin dil bilimsel bir özetleme çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(3), 36-52.

- Eyüp, B., Stebler, M. Z. & Yurt, S. U.(2012).*Türkçe Öğretmeni Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanmadaki Eğilimleri. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 22-30.
- Görgeç, İ.(1997).*Özetleme ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin bilgilendirici bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Güneş, F. (2013) Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F.(2009a).Anlama Becerilerini Geliştirme. *Eğitim ve Denetim, Tüm Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası Yayın Organı (TEM-SEN)*. 7(20), 11-19.
- Güneş, F. (2009b). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*
- Jeong, J. (2010). Effects of teacher-directed and student-interactive summarization instruction on reading comprehension and written summarization of Korean fourth graders. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Illinois, Urbana-Champaign.
- Kamil, M.(2004).Vocabulary and comprehension instruction: Summary and implications of the National Reading Panel findings. Edt. P. McCardle – V. Chhabra, *The Voice Of Evidence In Reading Research* içinde (213 – 234). Baltimore: Brookes.
- Karaarslan, Y.(2015).*İlkokul öğrencilerinin okuma, okuduğunu anlama düzeyleri ve sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükler ile ilgili görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon*
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*
- Karatay, H., & Okur, S. (2012).Öğretmen adaylarının öyküleyici ve bilgilendirici metinleri özetleme becerileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 399-420
- Kodan, H.(2011).*Bilgilendirici ve öyküleyici metinlerde kelime haritası yönteminin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kelime hazinelerini geliştirmeye etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594-626.
- Kudret, Z. B., & Baydık, B. (2016). Başarılı ve başarısız dördüncü sınıf okuyucularının okuduğunu anlama ve özetleme becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(03), 317-346.
- Kuşdemir, Y.(2014).*Doğrudan öğretim modeli'nin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuzu, T. (2003).*Etkileimsel model'e uygun okuma öğretiminin türkçe bilgilendirici metinleri anlama düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Littlefield, A.R.(2011).*The relations among summarizing instruction, support for student choice, reading engagement and expository text comprehension*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The Catholic University Of America, USA.
- Majors, S.(2009).*Content analysis of four core basal programs: focusing on comprehension strategies (story structure, summarizing, and the use of graphic organizers)* The University of Alabama, USA.
- Malone, L.D., Mastropieri, M. (1991). Reading comprehension instruction: Summarization and self-monitoring training for students with learning disabilities. *A Exceptional Children*, 58(3), 270-279.
- National Reading Panel/NRP.(2000).*Teaching children to read: An evidence based asesment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction*. Report of The Subgroups. (NIH Publication No:00-4754). Washington, DC: National Institute of Child Health and Human Development
- Obalı, B.(2009).*Öğrencilerin fen ve teknoloji akademik başarısıyla Türkçe'de okuduğunu anlama ve matematik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

OECD,(2016).PISA data explorer 2015. Bu veriler 10.06.2017 tarihinde <http://piaadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa> adresinden alınmıştır.

Okur, S.(2011).*Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Ordynans, J.G.(2012).*The effectiveness of inserted strategy questions on elementary students' comprehension of well-structured and less-structured expository text*. The Graduate School Of Arts And Sciences, Columbia University, USA.

Orstein, A. C. & Sinatra, R. C. (2005). *K-8 instructional methods: A literacy perspective*. New York: Allyn and Bacon.

Özçakmak, H.(2015).*Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özder, H., Konedralı, G. & Doğan, H.(2012).İlkokul Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2(4),

Pardon, L.S.(2004).What Every Teacher Needs to Know About Comprehension. *The Reading Teacher*, 58(3), 272 .

MEB (2013).*PISA 2012 Ulusal Ön Raporu*. Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. pisa.meb.gov.tr adresinden 20.06.2017 tarihinde alınmıştır

PISA (2006). *Projesi Ulusal Rapor-2006*. Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü <http://pisa.meb.gov.tr> adresinden 22.06.2017 tarihinde alınmıştır.

Pressley, M., Lundeberg, M.(2008).*An invitation to study professionals reading professional-level texts: A window on exceptionally complex, flexible reading*. K. B. Cartwright-G.O. Deak(Edt.) *Literacy Processes Cognitive Flexibility in Learning and Teaching*. içinde (s.165-187) New York: Guilford Press

- Rock, M.E.(2016).*A Case Study On The Impact Of Reading Strategies On The Comprehension Of Informational Text For Adolescent Readers*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Liberty University, Lynchburg.
- Sert, A. (2010). *İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Sidekli, S. (2005). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin öğretici ve öyküleyici metinlere göre okuduğunu anlama becerilerinin sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, Y.(2017).*Sesli düşünme stratejisinin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi.Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Sulak, S. E., & Arslan, Ş. (2017). İlkokul dördüncü sınıf Öğrencilerinin Özetleme Stratejisini Kullanma Düzeyinin İncelenmesi. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2 (1), 63 – 77.
- Sulak, S.E.(2014).*Süreçsel modelle bilgilendirici metin öğretiminin okuduğunu anlama becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, İ.(2012).*İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinlerde özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerinde hikâye haritalarının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tan, A.M.(2010).The written summarization skills of community college developmental education students. The Graduate School of Arts and Sciences, Columbia University, USA.
- Tayşi, E. (2007). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerindeki okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması (Kütahya ili örneği)*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, B.(1993).*Okuma alışkanlığında halk kütüphanelerinin rolü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Yılmaz, B.(1998).*Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine*. Ankara: Türk Kütüphaneciliği Yayınları.

www.tdk.gov.tr

E K L E R

E K 1

Araştırma İzni

T.C.
ETİMESGUT KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 29378010-605.01-E.7413127
Konu : Araştırma İzni
(Dilek ŞAPÇI)

23.05.2017

İLGİLİ OKUL MÜDÜRLÜKLERİNE

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 23.05.2017 tarih 14588481-605.99-E.7353986 sayılı yazısı.

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabiklim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dilek ŞAPÇI'nın "**İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama ve Özetleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu tez kapsamında uygulama talebi ilçemize bağlı İlköğretim okul müdürlüklerinde anket yapma isteğine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri incelenerek yazımız ekinde gönderilmektedir.

Uygulama örnekleri (6 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacılar tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, okul ve kurum yöneticileri uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

Hamit ŞAHİN
Müdür a.
İlçe Millî Eğitim Şube Müdürü

EK:
1-Uygulama formu (6 sayfa)

DAĞITIM:
Ekli listedeki okul müdürlüklerine

İstasyon Mah.Akasya Cad. 5/A 06790 Etimesgut /ANKARA
Elektronik Ağ:<http://etimesgut.meb.gov.tr>
e-posta: etimesgut06@meb.gov.tr
ftr:

Ayrıntılı bilgi için: Gökhan ÇELİK Şef
Tel: (0 312) 245 16 02/1571
Faks: (0 312) 244 59 90Adres:
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5cb2-c697-3f5b-8fc7-5326 kodu ile teyit edilebilir.

E K 2

Kişisel Bilgiler Formu

SINIFI:	OKUL ADI:
1-Cinsiyet:	Kız ( ) Erkek ( )
2-Sınıf Öğretmeninin Cinsiyeti:	Kadın ( ) Erkek ( )
3-Anninizin eğitim durumu:	
Okuma yazma bilmiyor	( )
İlkokul mezunu	( )
Ortaokul mezunu	( )
Lise mezunu	( )
Üniversite mezunu	( )
4-Babanızın eğitim durumu:	
Okuma yazma bilmiyor	( )
İlkokul mezunu	( )
Ortaokul mezunu	( )
Lise mezunu	( )
Üniversite mezunu	( )

E K 3

Okuduğunu Anlama Testi

DENGELİ BESLENELİM

İnsan, yaşamını sürdürmek, çalışmak ve yıpranan dokularını yenilemek için besin almak zorundadır. Çocuklarınsa bunlara ek olarak, büyüme ve gelişmek için de beslenmeleri gerekiyor. Büyüme ne kadar hızlıysa, besin gereksinimi de o kadar fazla oluyor. En hızlı büyüme ilk yaşlarda. Sonra hafif bir duraklama dönemi geliyor; gençlik çağındaysa tekrar hızlanmaya başlıyor. Bu dönemde yetersiz ve dengesiz beslenen çocukların gelişmesi geri kalıyor. Büyüme çağı geçtikten sonra bu durum artık düzeltilemiyor. Böylece bu çocuklar daha sonraki yıllarda boyca kısa, zayıf bünyeli, çabuk hastalanan yetişkinler olarak kalıyor. Bu nedenle çocukluk ve gençlik dönemlerindeki sağlık, geleceğin temellerini oluşturan toplumsal bir olgu. Çünkü sağlık, gelecek kuşaklar için önemli bir miras.

Beslenme yetersizliği ve dengesizliği, enfeksiyon hastalıklarına yakalanma olasılığını artırıyor ya da bu hastalıkların ağır geçirilmesine neden oluyor. Birçok hastalık beslenme bozukluğu olanlarda daha sık görülüyor ve zarar verici olabiliyor. Çünkü protein, vitamin, mineral ve enerji gereksinimi yeterli düzeyde karşılanmayan çocukların savunma sistemleri yetersiz kalıyor ve bu tip hastalıklara daha sık yakalanıyorlar. Sık hastalanma da besin alınımını engelleyerek ve enerji gereksinimi artırarak beslenme bozukluğuna neden oluyor. Böylece beslenme bozukluğu ve hastalıklar arasında bir döngü oluşuyor. Oysa çocukların sağlıklı gelişimi, ancak yeterli ve dengeli beslenmeyle mümkün.

Vitamin ve mineraller, vücudumuzda çok düşük miktarlarda bulunan, ancak yaşamsal işlevleri yerine yetiren besin öğeleridir. Çocukluk döneminde artan vitamin ve mineral gereksinimleri karşılanmazsa ortaya bir takım belirtiler çıkıyor. A vitamini yetersizliğine bağlı göz ve deri hastalıkları, D vitamini ve kalsiyum yetersizliğine bağlı büyüme geriliği ve diş sorunları, B grubu vitaminlerin yetersizliğine bağlı dudak yaraları, kansızlık, ruhsal sorunlar, C vitamini yetersizliğine bağlı dirençsizlik, demir yetersizliğine bağlı kansızlık bunlardan bazıları. Bu nedenle vitamin ve mineral eksikliğine yol açmayacak şekilde beslenmemiz çok önemli. Yalnızca vitamin ve mineral almaya değil, farklı besin gruplarını içeren besinlerden tüketmeye de özen göstermeliyiz.

Tülay Kahraman

Bilim Çocuk Dergisi, 2004, 77.sayı

(Düzenlenmiştir)

Sorular

1. Okuduğunuz metne göre kansızlık sorunu hangi vitamin ve mineral eksikliğinde ortaya çıkmaktadır?

- a) B vitamini ve tuz eksikliğinde
- b) C vitamini ve demir eksikliğinde
- c) C vitamini ve tuz eksikliğinde
- d) B vitamini ve demir eksikliğinde

2. Okuduğunuz metinde aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- a) Yetersiz beslenmenin sonuçlarına
- b) En çok hangi vitaminleri tkmemiz gerektiğine
- c) Dengeli beslenmenin önemine
- d) Sağlık ve beslenme arasındaki ilişkiye

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- a) Dengesiz beslenmenin sonuçları herkes tarafından bilinir.
- b) Dengeli beslenme en çok ilk yaşlarda önemlidir.
- c) Yetersiz beslenirsek çabuk hastalanırız.
- d) Yetersiz ve dengesiz beslenme alışkanlığı ilk yaşlarda kazanılır.

4. Okuduğunuz metne göre aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Bazı vitaminleri ve mineralleri almamız sağlıklı yaşamamız için yeterlidir.
- b) Dengesiz ve yetersiz beslenme bazı hastalıklara yol açmaktadır.
- c) ocukluk döneminde dengeli beslenme çok önemlidir.
- d) ocuklar büyümek ve gelişmek için dengeli beslenmelidir.

5. Aşağıdaki görsellerle anlatılmak istenen asıl düşünce nedir?

- a) Dengeli beslenmeyen çocuklar kilo alır.
- b) Dünyada besin dağılımında dengesizlikler vardır.
- c) Yetersiz beslenirsek çok zayıflarız.
- d) Hamburger yememeliyiz.

EK 4

Bilgilendirici Metin Özet Yazma Formu

1.BÖLÜM KIRKPINAR GÜREŞLERİ (TANIMLAMA)

Osmanlı döneminde Edirne'ye çok yakın bir yer olan Kırkpınar'da bugün de olduğu gibi her yıl üç gün süren güreşler yapılırdı. Osmanlı topraklarındaki tüm pehlivanlar bu er meydanına mutlaka çıkardı. Kırkpınar güreşleri, Edirne'nin Sarayıçi ilçesinde ve Haziran ayında yapılır. Bugün de tıpkı eskiden olduğu gibi Türkiye'nin dört bir yanından güreşçiler yıl boyunca bu şenliğe hazırlanır. Lokantaları, çayhaneleri ve eğlence yerleri ile Kırkpınar bir panayır yerine dönüşür.

Kırkpınar'daki güreşlerinin hikâyesi şöyledir. Osmanlı ordusu ve padişah Orhan Gazi 1346 yılında burada dinlenmeye çekilir. Burada 40 kişilik bir asker gurubu güreşmeye başlar. Saatlerce süren güreşlerde adlarının Ali ve Selim olduğu söylenen iki kardeş bir türlü güreşi bitiremezler. Bütün gün güreşmelerine rağmen yine galip gelen olmaz. Güreş gece boyunca mum ışığında devam eder. Ancak güreşçilerin nefesi kesilir ve oldukları yerde can verirler. Arkadaşları onları aynı yerdeki bir incir ağacının altına gömerler ve oradan ayrılırlar. Yıllar sonra aynı yere gittiklerinde iki pehlivanın mezarlarının bulunduğu yerde gür bir pınar görürler. Bundan sonra halk orada yatan iki kardeşin anısına oraya "Kırkpınar" adını verir. Kırkpınar Güreşleri dünya spor tarihinde en eski olma unvanını elinde bulundurmaktadır. 640 yıllık Kırkpınar Yağlı Güreşleri, dünyanın devam eden en eski spor organizasyonu olarak Guinness (Gines) Rekorlar Kitabı'na geçmeyi başarmıştır.

Dilset
Adım Adım Türkçe

E K 5

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cevapladığı

Okuduğunu Anlama Testi Örnekleri

ADI SOYADI: Özge Akın

SINIFI: 10

OKUL: Şişli

1. Okuduğunuz metne göre kansızlık sorunu hangi vitamin ve mineral eksikliğinde ortaya çıkmaktadır?

- a) B vitamini ve tuz eksikliğinde
- b) C vitamini ve demir eksikliğinde
- c) C vitamini ve tuz eksikliğinde
- d) B vitamini ve demir eksikliğinde

2. Okuduğunuz metinde aşağıdakilerden hangisine değnilmemiştir?

- a) Yetersiz beslenmenin sonuçlarına
- b) En çok hangi vitaminleri tüketmemiz gerektiğine
- c) Dengeli beslenmenin önemine
- d) Sağlık ve beslenme arasındaki ilişkiye

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- a) Dengesiz beslenmenin sonuçları herkes tarafından bilinir.
- b) Dengeli beslenme en çok ilk yaşlarda önemlidir.
- c) Yetersiz beslenirsek çabuk hastalanırız.
- d) Yetersiz ve dengesiz beslenme alışkanlığı ilk yaşlarda kazanılır.

4. Okuduğunuz metne göre aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Bazı vitaminleri ve mineralleri almamız sağlıklı yaşamamız için yeterlidir.
- b) Dengesiz ve yetersiz beslenme bazı hastalıklara yol açmaktadır.
- c) Çocukluk döneminde dengeli beslenme çok önemlidir.
- d) Çocuklar büyümek ve gelişmek için dengeli beslenmelidir.

5. Aşağıdaki görsellerle anlatılmak istenen asıl düşünce nedir?

1. Okuduğunuz metne göre kansızlık sorunu hangi vitamin ve mineral eksikliğinde ortaya çıkmaktadır?

- a) B vitamini ve tuz eksikliğinde
- b) C vitamini ve demir eksikliğinde
- c) C vitamini ve tuz eksikliğinde
- d) B vitamini ve demir eksikliğinde

(13)

2. Okuduğunuz metinde aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- a) Yetersiz beslenmenin sonuçlarına
- b) En çok hangi vitaminleri tüketmemiz gerektiğine
- c) Dengeli beslenmenin önemine
- d) Sağlık ve beslenme arasındaki ilişkiye

(2)

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- a) Dengesiz beslenmenin sonuçları herkes tarafından bilinir.
- b) Dengeli beslenme en çok ilk yaşlarda önemlidir.
- c) Yetersiz beslenirsek çabuk hastalanırız.
- d) Yetersiz ve dengesiz beslenme alışkanlığı ilk yaşlarda kazanılır.

4. Okuduğunuz metne göre aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Bazı vitaminleri ve mineralleri almamız sağlıklı yaşamamız için yeterlidir.
- b) Dengesiz ve yetersiz beslenme bazı hastalıklara yol açmaktadır.
- c) ocukluk döneminde dengeli beslenme çok önemlidir.
- d) ocuklar büyümek ve gelişmek için dengeli beslenmelidir.

(2)

5. Aşağıdaki görsellerle anlatılmak isteen asıl düşünce nedir?

6. Okuduğunuz metne göre, yetersiz ve dengesiz beslenen çocukların enfeksiyon hastalıklarına daha sık yakalanmalarının sebebi nedir? Aşağıdaki kutucuğa yazınız.

bu'nun nedeni bazı mikroplara karşı gcsiz kalırları

1

7. Sizce yazar bu metni neden yazmış olabilir?

Yazarın amacı,

denge'li beslenmenin nemi

3

8. Aşağıdaki bölümü okuduğunuz metne göre doldurunuz.

Okuduğunuz metnin konusu nedir?

Dengeli beslenmek

3

9. Okuduğunuz metnin iletmek istediği mesajı (ana fikir) aşağıdaki kutucuğa yazınız.

"Dengeli Beslenelim" adlı metnin ana fikri, ... Sağlıklı olmak

1

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yazdıkları Özet Metinlerden Örnekler

Adı Soyadı:

Sınıfı: 4/A

Okulu:

(24)

Sevgili öğrenciler okuduğunuz "Kırkpınar Güreşleri" adlı metnin özetini aşağıya yazınız.

Kırkpınar ilçesinde her yıl yapıldığı gibi
 bu yılda güreşler yapılır iki kartses sabaktan akşama
 kadar güreşirler akşam nun ışığıyla güreşiyorlar sabah
 olunca tam arada can verdiler arkadaşıda seviz ağa-
 cını altına gändü ve iki kartses güreş rekorları ki-
 tabına girdi.

2.12.1, 3.13.2, 1.12.2, 2.12.2

Adı Soyadı

Sınıfı: 6/H

Okulu:

Kırkpınar İlkokulu

20

Sevgili öğrenciler okuduğunuz "Kırkpınar Güreşleri" adlı metnin özetini aşağıya yazınız.

Çok eski zamanlarda iki kardeş varmış, kırkpınar adı verilen bir sporla yarışacaklarmış herkez bunun için çok çalışmış ve bir gün yarış başlamış şafak vaktine kadar güreşmişler orda ikisinin de nefesi kesilmiş olan mezara gömülmüşler yılar sonra iki kişi o mezarı bulmuş ve iki kardeşin hikayesini ortaya çıkarmış

2, 1, 3, 2, 2, 1, 2, 2, 1, 2

Adı Soyadı:

Sınıfı: 4/H

Okulu:

24

Sevgili öğrenciler okuduğunuz "Kırkpınar Güreşleri" adlı metnin özetini aşağıya yazınız.

Kırkpınar

Kırkpınar'ın adı verilmesi amacı: Her 3 ayda bir bir Kırkpınar güreşleri yapılır. Her yıl yerli yerine dönermiş ama sıklıkla Haziran ayında yapılır. Güreşlerde hayatını kaybeden insanların bir ağacın altına taşınır sonra geri döndüklerine ve insanlara Kırkpınar Güreşçisi diye hitap ederlermiş. Ve

diğer güreşlerde de onu Kırkpınar Güreşçisi diye anılmıyormuş.

4, 3, 4, 3, 2, 2, 1, 1, 2, 1, 2